

Kansainvälinen valuuttarahasto ja globaalin harvainvallan pyhittäminen

TEIVO TEIVAINEN

ABSTRACT

The International Monetary Fund and the Deification of Global Oligarchy

Producing knowledge about other cultures has always been an adjunct of colonial domination. One of the most powerful ways of legitimizing the domination has been declaring one's knowledge neutral and universally true. The liberal orthodox discourse of the IMF makes use of the metaphysical strategies of neutralization and universalization. The political workings of metaphysics produce a deification of the undemocratic decision-making structure of the IMF. By comparing the role of the IMF in the recent Latin American debt crisis to the role of the private economic advisors of the debt crisis in the 1920s some changes as well as continuities in the emergence of the global system of economic governance can be found. Even if we can in a strict sense never have a world state, the globalization of power structures implies that we can no longer regard the nation-state as the only possible form of political community. Correspondingly, democratic claims and other normative claims linked to political communities need to be rethought in a transnational context.

1. Johdanto

Monet akateemiset oppialat ovat viime vuosina herkistyneet analysoimaan eurooppalaisperäisestä valtakulttuurista poikkevien 'toisten' asemaa. Esimerkiksi kriittisten antropologien tai feminististen historioitsijoiden näkökulmasta toiseuden ongelmat ovat saattaneet olla keskeisiä tutkimuskohteita jo pitkään. Sen sijaan kansainvälisen politiikan ja erityisesti maailmantalouden tutkimuksessa toiseuden pohdinta ei ole saanut kovinkaan merkittävää jalansijaa. Kuitenkin 'toisten' kulttuurien kohtaaminen on keskeinen osa kansainvälisiä ja globaaleja prosesseja.

Kansainvälisen valuuttarahaston (International Monetary Fund, IMF) puhetapa ja asema havainnollistavat modernin maailmanjärjestelmän valtasuhteita. Tiedon tuottaminen 'toisista' kulttuureista on aina ollut keskeinen osa kolonialistisia hallintomalleja. Valtakulttuurin tuottaman tiedon

julistaminen neutraaliksi ja universaaliksi päteväksi on diskursiivinen strategia, jolla vallitsevien olosuhteiden muutosyrityksiä on pyritty pahoittamaan. Yksi hypoteesini on, että IMF:n markkinoiman taloustieteen liberaalin ortodoksian tuottamiseen ja uusintamiseen liittyy samankaltaisia valtamekanismeja kuin esimerkiksi 1500-luvun siirtomaahallinnon ylläpitämiseen Amerikassa.

IMF:n diskursiivisen strategian keskeinen osa on taloudellisen neutraliteetin doktriini, jonka mukaan se käsittelee puhtaasti taloudellisia asioita ja pysyttelee näin politiikan ulkopuolella. Käsitelmä politiikan ulkopuolella pysyttäytymisestä on tärkeä erityisesti sen vuoksi, että sen avulla voidaan perustella IMF:n eristäminen julkisen keskustelun ja demokraattisen valvonnan tavoittamattomiin. IMF:n tuottamasta tiedosta on tehty niin luonnolliselta vaikuttavaa, että yritykset muuttavat mitään sen perusteista tuntuvat usein

epätoivoisilta. Samalla mahdollisuudet perustavanlaatuisiin muutoksiin IMF:n kaltaisten instituutioiden edustamassa globaalissa hallintajärjestelmässä vaikuttavat poissuljetuilta.

Yksi mahdollinen muutos globaalissa hallintajärjestelmässä olisi IMF:n demokratisoiminen. Nykyistä demokraattisempi IMF ei tarkoita, että sen jokapäiväinen päätöksenteko tapahtuisi monimutkaisten demokraattisten mekanismien kautta vaan että operationaalisia päätöksiä tekevät ihmiset olisivat ainakin jossain määrin tilivelvollisia ja vastuussa jollekin demokraattisesti valitulle elimelle. Perustamisestaan lähtien IMF:n toimintaa on valvonut 22-jäseninen (marraskuusta 1992 lähtien 24-jäseninen) johtokunta, jonka puheenjohtajana toimii järjestön pääjohtaja. IMF:n jäsenvaltiot valitsevat johtokunnan jäsenet mekanismilla, jossa jokaisella valtiolla on käytännössä IMF:ään tallettamansa rahallisen kiintiön suuruinen summa ääniä. Kiintiö kuvastaa melko tarkasti jäsenten taloudellista asemaa, vaikka esimerkiksi entisen suurvallan Britannian suhteellisen suuri päätösvalta osoittaa, että myös muilla tekijöillä on merkitystä. Intian, Bangladeshin, Bhutanin ja Sri Lankan, neljän maan joissa asuu yhteensä yli miljardi ihmistä, yhteenlaskettu äänimäärä vuonna 1992 oli 2,96 %. Yhdysvalloilla, hieman yli neljännesmiljardin asukkaan maalla, oli yksinään 18,86 % äänistä. (Gerster 1993; IMF 1992, 136–139; Finance and Development, joulukuu 1991; IMF 1982, 10–11.)

On ainakin ensi näkemältä ilmeistä, että IMF:n dollari ja ääni -periaatteella toimiva päätöksenteko- ja valvontajärjestelmä rikkoo länsimaisen demokraattisen perinteen normeja. Sen vuoksi tuntuu ristiriitaiselta, että 'demokraattisesta läntisestä maailmasta' peräisin olevien päätöksentekijöiden kontrolloima instituutio voi olla niin epädemokraattinen. Siitä voi toki kiistellä, olisiko kansallisvaltio ja ääni -periaate, valtioiden suhteellisiin väestömääriin perustuva laskentamalli vai jokin monimutkaisempi äänestysmenettely demokraattisin vaihtoehto. Joka tapauksessa on ilmeistä, että on lukuisia päätöksenteko- ja valvontamalleja, jotka olisivat huomattavasti demokraattisempia kuin IMF:n käyttämä.

Vallitseva pyrkimys ratkaista kuvattu ristiriita perustuu demokraattisten periaatteiden kieltämiselle IMF:n kohdalla. Tämän strategian mukaan demokratia kuuluu vain poliittisen alueelle ja IMF on politiikan ulkopuolella. Taloudellisen

neutraliteetin doktriini on yksi tärkeimmistä tavoista väittää olevansa politiikan ulkopuolella. Artikkelini päähypoteesi on, että taloudellisen neutraliteetin doktriini on ainakin osittain harhaanjohtava ja siihen tukeutuminen ei ole teoreettisesti pätevä peruste IMF:n epädemokraattisuuden ylläpitämiselle. Tarkastelen myös sitä, kuinka neutraliteettdoktriini on toiminut Latinalaisen Amerikan velkakriiseissä 1920–1930- ja 1970–1980-luvuilla.

Pyrin lisäksi analysoimaan muita tapoja perustella väitettä, että IMF on politiikan ulkopuolella. Erityinen huomioni kohdistuu moderneissa politiikan teorioissa yleisesti hyväksytyyn oletukseen, että kansallisvaltio on suurin legitiimi poliittinen yhteisö, ja sen vuoksi kansainvälisten suhteiden tila ei muodosta minkäänlaista poliittista ja julkista aluetta, jossa demokraattiset vaateet olisivat päteviä (vrt. Walker 1993). Epäpoliittinen kansainvälinen tila -väitteen yhdistäminen taloudellisen neutraliteetin doktriiniin muodostaa IMF:n epädemokraattisen luonteen kaksoispyhittämisen. Tämän kaksoispyhittämisen dekonstruktioita voi pitää välttämättömänä – vaikei riittävänä – ehtona globaalien hallinnan demokratisoinnille.

Perusargumenttini on, että maailmanjärjestelmässä on olemassa tai ainakin muodostumassa de facto globaali poliittinen yhteisö ja että IMF:n kaksoispyhittämällä on merkittäviä vallan vaikutuksia yhteisön muodostumiselle. Yksi tapa tarkastella vallan vaikutuksia on nähdä ne sen tosiasian peittelemisenä, että globaali poliittinen yhteisö on olemassa (tai muodostumassa). Peitely onkin yksi osa ideologista vallankäyttöä, mutta se, että kaksoispyhittämällä on myös vaikutuksia todellisuuden sosiaalisessa konstruoinnissa merkitsee, että kaksoispyhittämisen tarkastelu pelkästään harhaanjohtavien illuusioiden luomisena olisi yksipuolista. Ideologian käsitteen käyttö viimeaikaisissa teoreettisissa keskusteluissa kuvaa kahta eri tapaa tarkastella kaksoispyhittämisen poliittista merkitystä. Ideologian käsitäminen harhaanjohtamisena on jäänyt ainakin Suomessa pois akateemisesta muodista, ja se on ehkä hieman yksinkertaistavasti mieleTTY vanhakantaisen marxilaiseksi käsitykseksi. Ideologian mieltäminen todellisuuden tuottamisen osana on usein johtanut myös itse käsitteen hylkäämiseen ja trendikkäämmän (sekä vähemmän traumaattisia marxilaisia konnotaatioita sisältävän) diskurs-

sin käsitteen omaksumiseen. Kuten Eagleton (1991) ja muut marxilaisuuden ja postmodernismin rajamailla liikkuvat teoreetikot ovat osoittaneet, yllä kuvatut kaksi tapaa mieltää ideologian käsite eivät ole toisensa poissulkevia. Vastaavasti tässä artikkelissa vallan ideologis-diskursiivinen ulottuvuus sisältää sekä peittelyä ja vääristelyä että yhteiskunnallisen todellisuuden tuottamista. Globaali poliittinen yhteisö on osa – vaikkakin kenties vasta muodostumassa oleva osa – yhteiskunnallista todellisuutta, ja sen demokratisoiminen ei ole mahdollista ilman rauhanomaisia taisteluja globaalin yhteisön poliittisuuden kieltävien yhteiskunnallisten ryhmien hegemonista asemaa vastaan. Kyseisiä taisteluja voi Patomäen (1994) tavoin kutsua pyrkimyksiksi toteuttaa republikaanista maailmanpolitiikkaa.

IMF:n demokratisoiminen ei ole todennäköistä ilman maailmanyhteisön yleisempää demokratisaatiota. Maailman muuttuminen muodollisesti demokraattisemmaksi ei välttämättä muuttaisi maailmaa esimerkiksi rauhanomaisemmaksi tai vähentäisi nälkäongelmaa. Ne ovat demokratisaation mahdollisia mutta eivät välttämättömiä seurauksia, jos demokratisaatio määritellään laajasti prosessiksi, jonka avulla ihmiset saavat lisää valtaa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Harvainvaltaisen valistuneen johtajuuden puolesta on esitetty monia argumentteja, joiden mukaan maailman ongelmien ratkaisu edellyttää hyvinkin epädemokraattisia päätöksenteon muotoja. Oma varmasti hyvinkin kiistanalainen arvioini, että demokraattisilla päätöksillä on yleisesti taipumusta tuottaa parempia ratkaisuja esimerkiksi koulutus- ja terveystalouteen kysymyksiin tai ekologisiin ongelmiin kuin harvainvaltaisilla päätöksillä, on kieltämättä motivoinut tämän artikkelin kirjoittamista. Artikkelin tarkoitus ei kuitenkaan ole puolustaa tätä tietoisesti perustelematonta arviota. Vaikka demokraattisten muutosten toivottavuus saattaa olla läsnä joissakin argumenteissani, pyrin rajoittumaan sen kysymyksen tarkastelemiseen, kuinka neutraaliksi pyhittämisen strategiaa on käytetty estämään demokraattisia muutoksia tietyissä historiallisissa konteksteissa.

2. Bartolomé de Las Casas ja käännytyksvalta

Uusi maailma, jota eurooppalaiset alkoivat valloittaa 500 vuotta sitten, on hedelmällistä miel-

tää Amerikan kaksoismannerta laajemmaksi yksiköksi. Amerikan valloitusta voi pitää keskeisenä prosessina koko kapitalistisen maailmanjärjestelmän synnyssä ja laajenemisessa, joka jatkui seuraavien vuosisatojen kuluessa lähes koko asutun maapallon alueelle (ks. esim. Wallerstein 1991, 142). Laajeneminen on merkinnyt vieraiden kulttuurien kohtaamisia, ja näissä kohtaamisissa eurooppalaisilla on ollut taipumus saada hallitseva asema. Modernin eurosentrismin ensimmäisiä ilmauksia voi siten jäljittää eurooppalaisten valloittajien suhtautumisesta Amerikan esikolumbiaaniseen väestöön¹.

Kohdatessaan intiaaneja eurooppalaisten oli määriteltävä kantansa kahteen tärkeään kysymykseen. Missä määrin intiaanit erosivat eurooppalaisista? Missä määrin intiaanit olivat eurooppalaisia alempiarvoisia? Yksi kuuluisimmista kysymyksiä käsitellessä debaateista käytiin 1550-luvun alussa Valladolidissa. Debatin osapuolten näkemyksiä voi pitää kahtena vastakkaisena tapana hahmottaa 1500-luvun eurooppalaisten suhtautumista toiseuteen. Todorovin (1984, 161) mukaan näkemykset ovat myös muodostaneet länsimaisen sivilisaation kaksi peruselementtiä. Artikkelini voi lukea yrityksenä ottaa Todorovin väite vakavasti ja soveltaa sitä liberaalin talousortodoksian ja IMF:n analyysiin².

Valladolidissa aristoteelinen filosofi Juan Ginés de Sepúlveda esitti, että hierarkia on ihmiskunnan luonnollinen olotila, kun taas hänen vastustajansa, dominikaaninen pappi Bartolomé de Las Casas, ilmoitti pitävänsä tasa-arvoa ihmisen toiminnan perustana. Sepúlveda kiinnitti

¹ Aminin (1989, 74) mukaan eurosentrismi sai alkunsa nimenomaan vuoden 1492 tienoilla. Näkemys on järkevä, koska ennen eurosentrisen modernin maailmanjärjestelmän syntyä Eurooppa saattoi ulkopuolelta katsottuna vaikuttaa hyvinkin perifeeriseltä tai takapajuiselta, minkä vuoksi silloisten eurooppalaisten mahdollisia ylemmydentuntoja voi pitää pikemminkin nurkkakuntaisuutena kuin eurosentrisminä sanan modernissa merkityksessä.

² En kuitenkaan hyväksy läheskään kaikkia Todorovin (1984) esittämiä näkemyksiä. Esimerkiksi hänen tapansa kuvata sekä Kolumbusta että Amerikan esikolumbiaanisia ihmisiä sisältää monia virheellisyyskysymyksiä. Lisäksi on muistettava, että Las Casas muutti näkemyksiään useita kertoja elämänsä aikana ja että tässä käsittelen vain Valladolidissa esiintynyttä Las Casasia. Amerikan valloituksesta ja toiseudesta ks. myös Teivainen 1991.

paljon huomiota eroihin eurooppalaisten ja intiaanien välillä. Hänen kuvauksessaan intiaanit juoksentelivat ympäriinsä alastomina, uhrasivat ihmisiä epäjumalilleen, eivät käyttäneet hevosia eivätkä aaseja ja eivät tunteneet rahaa tai kristinuskoa. Sepúlvedalle erot merkitsivät erilaisia asemia yhteiskunnallisen alemmuuden ja ylemmyyden yksiviivaisella ja yleispätevällä asteikolla. Intiaanit olivat erilaisia ja siksi alempiarvoisia kuin eurooppalaiset.

Las Casas esitti yksityiskohtaisen intiaanien oikeuksien puolustuspuheen. Hänen mukaansa intiaanit olivat hämmästyttävän samankaltaisia eurooppalaisten – tai ainakin kristinuskon ideaalien – kanssa: »Intiaanit ovat niin lempeitä ja kunniantuntoisia, että he ovat ehdottomasti ja enemmän kuin mitkään muut koko maailman kansoista valmiita hylkäämään epäjumalten paltovonnan ja vastaanottamaan, provinssi provinssilta, kansa kansalta, Jumalan sanan ja totuuden julistuksen» (ks. Todorov 1984, 163). Las Casasille intiaanien olemus ei ollut erilainen eikä sen vuoksi myöskään alempiarvoinen kuin eurooppalaisien.

Las Casasia on yleisesti pidetty Valladolidin debatin oikeudenmukaisempana osapuolena, ja onkin selvää, että hänen asenteensa intiaaneja kohtaan oli hyvääntahtoisempaa kuin Sepúlvedan kyyninen inegalitarismi. Väittelijöiden välillä oli kuitenkin yksi merkittävä samankaltaisuus. Molemmille oli olemassa vain yksi universaali ihmisarvon asteikko, jolla kaikki erot merkitsivät ylemmyyttä tai alemmuutta. Kumpikaan heistä ei hyväksynyt näkemystä, että intiaanit voisivat olla erilaisia ja silti tasa-arvoisia. Las Casasillekin intiaanit lunastivat oikeutensa 'tasa-arvoon' vain olemalla käännytyksen kohteita, ja siinä mielessä häntä voi pitää yhtä kolonialistisena kuin Sepúlveda. Kristinuskon sisälsi universaaleja ja neutraaleja totuuksia, minkä vuoksi intiaanit oli käännyttävä siihen.

Sepúlvedan ja Las Casasin asenteet edustavat kahta vallankäytön muotoa. Sepúlvedalainen lähestymistapa sopii perinteiseen näkemykseen vallasta kieltoina ja repressiona, vallasta joka perustuu monien kansainvälisen politiikan teorioiden mukaan sotilaalliseen voimaan. Lascasasilainen vallan muoto on kuitenkin artikkelini kannalta kiinnostavampi, vaikka onkin muistettava, että vallan eri muodot kietoutuvat käytännössä monin tavoin toisiinsa. Las Casasin lähes-

tymistapa sopii traditioon, joka korostaa vallan tuottavaa ja kouluttavaa tehtävää. Gramscin (1971, 351) mukaan jokainen hegemonia-suhde on väistämättä koulutuksellinen suhde, ja vallankäytön koulutuksellinen ulottuvuus toteutuu sekä kansakuntien sisällä että maailmanlaajuisesti. Gramscin hegemonia-käsityksen voi kytkeä Foucault'n (1979, 194) näkemyksiin totuusrituaalien tuottamisesta. Lascasasilainen valta toimii tuottamalla hallinnollisesti hyödyllisiä diskursseja ja 'oikeaa' tietoa, jota on opetettava tietämättömille intiaaneille.

Las Casasin universalistinen ideologia pyrki homogenisoimaan espanjalaisten ja intiaanien välisiä eroavuuksia ja ristiriitoja. Sitä voi pitää esimerkkinä metafyyysisestä naturalismista, koska Jumalan sanana se esiintyi yhteiskunnallisten prosessien ja ajallisuuden yläpuolisena (vrt. Ryan 1982, 56). Tässä artikkelissa kutsun modernissa maailmanjärjestelmässä metafyyysisistä naturalismia levittäviä merkittäviä toimijoita moderneiksi papeiksi. Käsite ei viittaa kirkkoon eikä varsinaisiin uskontoihin. Modernit papit ovat pikemminkin metafysiikan opettajia, sellaisten totuusväittämien levittäjiä, jotka perustuvat universalisoinnin ja neutralisoinnin strategioihin. Universalisointi on jonkin tiedon esittämistä oikeana ja yleispätevänä jonkin tietyn 'universumin' (yleensä ihmiskunnan) sisällä. Neutralisaatiossa tiedon esitetään olevan täysin riippumattonta valtataisteluista. Tarkoitin metafysiikalla yksinkertaisesti universalisaatiota ja neutralisaatiota, ja ideologian käsite viittaa metafysiikan poliittiseen – tietoiseen tai tiedostamattomaan – käyttöön.

3. Neutraalin ja yleispätevän taloudellisen tiedon synty

Yksi modernin maailmanjärjestelmän keskeisimpiä piirteitä pian Amerikan valloituksen jälkeen oli maallistumisprosessi. Sekulaarit universaalit syrjäyttivät vähitellen esimodernin ajan skolastisia universaaleja. Newtonilainen kosmologia, jonka mukaan ikuiset ja muuttumattomat mekaniset liikelait hallitsivat atomistista maailmaa, ja moderni tiede tulivat yhä tärkeämmiksi tiedon tuottamisen perusteiksi (Hunt 1972, 186). Yksi tieteellisen ajattelun tärkeimmistä alueista, taloustiede, syntyi 1700-luvulla. Siihen saakka eurooppalaisissa kielissä ei ollut termiä, joka olisi viitannut siihen, mitä nykyisin yleensä tarkoite-

taan 'taloudella' (Escobar 1989, 145). Oli ole-
massa vaurauden analyysi (ks. Foucault 1989,
166–214), mutta käsitystä taloudesta muusta yhteiskunnasta erillisenä alueena ei nykymerkityk-
sessä ollut. Talouden muodostuminen tieteellisen
tiedon erityiseksi ja autonomiseksi kohteeksi on
ollut monimutkainen prosessi, ja tässä yhteydessä
keskityn lähinnä prosessiin kytkeytyneisiin uni-
versalisaation ja neutralisaation strategioihin.

Escobarin (1989, 166) mukaan Ludvig XV:n
hovin lääkäri François Quesnay, *tableau écono-
miquen* kehittäjä, onnistui ensimmäisenä luomaan
sisäisesti yhtenäisen käsityksen talouden aluees-
ta³. Quesnayn teoriassa talous oli kuitenkin vie-
lä tiukasti sidoksissa moraalisiin ja poliittisiin
kysymyksiin. Tullakseen neutraaliksi talous oli
eristettävä politiikan ja moraalin alueesta. Adam
Smithin teoria intressien luonnollisesta harmo-
niasta oli tärkeä askel kohti talouden neutralisaa-
tiota. Smithin kuuluisimman teoreettisen inno-
vaation »näkyttömän käden» avulla talouden
alueen saatettiin olettaa kulkevan automaattisesti
kohti yleistä hyvää. Siten taloustiede – tai poliit-
tinen taloustiede kuten oppialaa tuolloin vielä
kutsuttiin⁴ – naturalisoi oletetun intressiharmo-
nian.

Taloudellisen tiedon neutralisaatio eteni no-
peasti Smithin teoreettisen innovaation myötä,
mutta universalismin vakiintuminen osaksi ta-
lousteoriaa oli hitaampaa⁵. Taloudellisen tiedon
sijainti tieteellisen tiedon kentällä oletti toki alun
alkaan jonkinlaista universalismia. Universalis-
mia on kuitenkin eri asteisia, riippuen siitä, kuin-
ka kulloinkin kyseessä oleva 'universumi' mää-
ritellään. Taloudellisen tiedon oletettu maantie-
teellinen pätevyysalue on – karkeasti ottaen – jat-
kuvasti laajentunut 1700-luvulta lähtien. Moder-
nin talousteorian universaalisuusvaateiden laaje-
neminen on osa kapitalistisen maailmanjärjestel-
män laajenemista. Maailmanjärjestelmä on laa-

jennut sekä ekstensiivisesti, kun siihen on liitet-
ty uusia territorioita, että intensiivisesti, kun yhä
uusia inhimillisen toiminnan muotoja on muutet-
tu kauppatavaran kaltaisiksi järjestelmän territo-
riaalisten rajojen sisällä. Vastaavasti talousteorian
universaalisuusvaateet ovat laajenneet ekstensiiv-
isesti, kun ei-länsimaisten kulttuurien, 'toisten',
on alettu olettaa toimivan länsimaisen talousteo-
rian oletusten mukaisesti. Esimerkiksi talousant-
ropologiassa formalistit ovat puolustaneet talous-
teorian universalismia »toisten» tutkimisessa väit-
tellessään substantivistien kanssa (ks. Prattis
1987, 8–10). Vuonna 1992 Nobel-palkitun talous-
tieteilijän Gary Beckerin kirjoitukset puolestaan
edustavat melko äärimmäistä esimerkkiä talous-
teorian intensiivisestä laajenemisesta. Hänen teo-
reettiseen projektiinsa sisältyy lähes kaiken so-
siaalisen toiminnan tulkitseminen taloustieteelli-
sistä näkökulmasta. Marginaalihyötyihin ja -kus-
tannuksiin sekä muihin modernin taloustieteen
käsitteisiin perustuvat oletetut lainomaisuudet
ovat hänen mukaansa päteviä analysoitaessa esi-
merkiksi avioliittoa, lasten hankkimista ja rikol-
lisuutta. (Becker 1993; Gordon 1991, 43; Wendt
1990, 50.)

Nykymaailmassa on enää vähän territorioita,
joita voi pitää kapitalistisen maailmanjärjestel-
män ulkopuolisina, minkä vuoksi suurin osa niin
kapitalismin kuin sitä legitimoivan talousteorian
laajenemisesta on luonteeltaan intensiivistä. Pe-
rinteiset antropologiset kiistat järjestelmän ulko-
puolisten, eksoottisten 'toisten' käyttäytymises-
tä jatkuvat yhä jossain määrin, mutta viime ai-
koina talousteorian universaalisuusvaateet ovat
saaneet uuden jalansijan maailmanjärjestelmän
periferiassa ns. epävirallista taloussektoria kos-
kevassa tutkimuksessa. Eräät tutkijat korostavat
epävirallisen sektorin luonnetta vastavuoroisuu-
delle perustuvan toiminnan alueena, jossa talou-
dellisen *homo oeconomicus*-toimijan malli ei ole
vielä saanut jalansijaa – tai josta se on jo kato-
massa (vrt. Quijano 1988; Esteva 1992). Tämän
»neosubstantivistisen» näkemyksen mukaan moder-
ni taloustiede ei päde epävirallisella sektoril-
la eikä siten suuressa osassa periferiaa.

Viime vuosina paljon huomiota saaneen peru-
laisen taloustieteilijän Hernando de Soton (1987)
mukaan epävirallinen sektori koostuu pääasias-
sa omaa etuaan tavoittelevista mikroryttäjistä.
Hänen mukaansa liberaalin ortodoksian mukai-
set analyysit ja suositukset soveltuvat erinomai-

³ Quesnayn *tableausta*, ks. Heilbroner 1980, 38–39; Cole ym. 1991, 25–26. Schumpeterin (1954, 222–223) mukaan ensimmäisen *tableaun* kehitti Richard Cantillon, mutta artikkelini kannalta kiista on lähes vailla merkitystä. Ks. myös Escobar 1992, 134.

⁴ Siitä kuinka adjektiivi »poliittinen» putosi pois val-
tavirtataloustieteen nimestä, ks. Wallerstein 1991, 93.
Vrt. Amariglio 1988, 596.

⁵ Vaikka neutralisaatiota ja universalisaatiota on usein
vaikea erotella analyysissä, edellistä voi useissa tapauk-
sissa pitää jälkimmäisen ennakohehtona.

sesti kolmanteen maailmaan. Kun de Sotolta (1989, 14) kysyttiin epävirallisen sektorin eroavuuksista eri maiden välillä, hän analysoi Yhdysvaltoja ja Eurooppaa seuraavasti: »erot ovat vain aste-eroja [. . .] nämä tapaukset ovat olemukseltaan samanlaisia kuin Peru [. . .]». Vastaavasti kuin Las Casas 1500-luvulla, de Soto korostaa samuutta siellä, missä muut näkevät eroja. Hänen mukaansa kolmas maailma, joka on edustanut monille länsimaisille sellaisia 'romanttisia' ja 'eksoottisia' arvoja kuin solidaarisuus, vastavuoroisuus ja kollektiivinen rationaalisuus, onkin moderni alue markkinatalouden lainomaisuuksia noudattavine rationaalisine toimijoinen. De Soto, kuten myös Becker, on laajentanut talousteorian universaalisuusvaatet sellaisiksi, että 'toinen' katoaa näkyvistä.

4. Liberaalin ortodoksian metafysiikka ja tasa-arvon monimutkainen käsite

Monet talousajattelun kriittiset tutkijat kiinnittävät melko vähän huomiota akateemisen taloustieteen eri haarojen välisiin eroihin. Tässä artikkelissa termit taloustiede ja -teoria viittaavat ennen kaikkea uusklassiseen *laissez faire* -ajatteluun perustuvaan liberaaliin ortodoksiaan. Vaikka jotkut artikkelissa esitetyistä väitteistä saattaisivat soveltua myös muihin kuin liberaaliin taloustieteeseen, monet esimerkiksi institutionaalisen tai postkeynesiläisen taloustieteen haarat eroavat kuitenkin liberaalista ortodoksiasta artikkelin kannalta ratkaisevasti. Jopa uusklassisen taloustieteen sisällä on niin paljon variaatioita, että liberaalin ortodoksian kutsuminen valtavirtataloustieteeksi sisältää yksinkertaistamisen vaaran. Olennaista on, että vaikka monet akateemiset taloustieteilijät esittävät paljonkin liberaalista ortodoksiasta poikkeavia näkemyksiä, ortodoksian valta-asema on hyvin voimakas kansainvälisissä rahoituselimissä ja muissa käytännön talouspolitiikkaa määrittävissä instituutioissa⁶.

IMF:n taloudellista puhutapa voi pitää para-

digmaattisena esimerkkinä liberaalista ortodoksiasta. Se tukeutuu subjektiivisten preferenssien arvoteoriaan ja oletukseen, että taloudellisen tiedon perusatomeina toimii rationaalisia, omaa hyötyään maksimoivia yksilöitä. Sen mukaan yksilöiden kyvyt ja arvostukset determinoivat markkinoilla kaupattaville tavaroille oikeat hinnat, jotka puolestaan ideaalitalanteessa ohjaavat voimavarojen jakautumista tehokkaasti, oikeudenmukaisesti ja tasapainoisesti. (Cole ym. 1991, 39–63.) Smithin yli kaksi sataa vuotta sitten keksimä »näkyvätön käsi» takaa siten yhä, että ihmiset toimivat yleisen hyvän puolesta tavoitellessaan omaa etuaan. Sen vuoksi julkisinstituutioiden, erityisesti valtion, puuttumisen taloudelliseen toimintaan tulisi olla hyvin vähäistä.

Smithin kirjoituksissa oli monia eksplisiittisesti ja implisiittisesti teologisia elementtejä. Hänen kuuluisin käsitteensä esiintyikin ensi kerran muotilussa »Jupiterin näkyättömästä kädestä» hänen varhaisessa astronomian historiaa käsittelevässä artikkelissaan. Klassisessa muodossaan näkyättömän käden doktriini esiintyi ensi kerran Smithin »Theory of Moral Sentiments» -teoksessa ja lopulta hänen pääteoksessaan »The Wealth of Nations».⁷ Davisin (1990, 352) mukaan Smithin käsitteistössä näkyättömän käsi kuului jumalalliselle kaitselmukselle, joka toimi yksilöllisten ja yhteisöllisten intressien yhteensovittajana ja harmonian luojana. Smithin jumalallisessa johdatuksessa olevan harmonisen luonnonjärjestyksen doktriinia onkin toisinaan kutsuttu maalliseksi uskonnoksi (»natural religion»), ja hänen voi esittää tässä mielessä sulauttaneen teologian ja tieteen toisiinsa.

Näkyättömään käteen kytkeytyvät metafysiset ja teologiset elementit ovat motivoineet esimerkiksi joitakin Latinalaisessa Amerikassa toimivia vapautuksen teologeja analysoimaan libe-

la kansainvälisten luottokelpoisuutta mittaavien laitosten merkitystä Suomen talouspoliittisen linjan tiukkojen reunaehtoien määrittäjinä.

⁷ Davis 1990, 341 ja 352. Brown (1991) argumentoi vakuuttavasti, että »The Wealth of Nations» ja »The Theory of Moral Sentiments» eivät sisällä yhteistä alkupeirää eivätkä siis ole osa yhtenäistä 'smithiläistä' konstruktioita. Tulkintani näkyättömän käden käsitteestä on näistä kahdesta lähempänä Brownin luentaa »The Wealth of Nations» -teoksesta. Ks. myös Evensky (1992, 68), joka korostaa jatkuvuutta näiden kahden teoksen välillä sekä Shapiro 1993.

⁶ Kyseinen ero tuli Suomessa osuvasti esille 30. 12. 1993 TV 1:n A Plus -ohjelmassa, jossa taloustieteilijä Juhana Vartiainen ja valtionvarainministeri Iiro Viinanen keskustelivat talouspolitiikasta. Kun Vartiainen esitti modernin taloustieteen näkökulmasta voitavan päätyä hyvinkin paljon hallituksen ortodoksisesta linjasta poikkeaviin politiikkasuosituksiin, Viinanen puolusti »nykypolitiikalle ei ole vaihtoehtoja» -näkemystään korostamalla

raalia taloustiedettä uskonnollisena järjestelmänä (ks. Santa Ana 1991, 18–23; Hinkellammert 1981; Sung 1991, 101–106). Uskonnon määrittelemisen on kuitenkin niin kiistanalainen tehtävä, että en ota kantaa siihen, kuinka tiukassa mielessä liberaalia talousortodoksiaa voi kutsua uskonnolliseksi järjestelmäksi. Sitä paitsi vaikka näkymättömän käden opin perusajatukset ovat paljolti siirtyneet Smithin ajoilta nykyiseen liberaaliin talousajatteluun, monet Smithin avoimen teologisesti muotoilluista ilmauksista voi ilmastaa myös maallisemmin. Smithin kirjoitukset ovat avoimia monenlaisille luentatavoille, ja vastaavasti voi olla keskenään hyvinkin erilaisia smitihiläisiä taloustieteilijöitä. Käsityksellä näkymättömästä kädestä on kuitenkin hyvin merkityksellisiä ideologisia seurauksia, kun sitä käytetään kapitalistisen järjestelmän eriarvoisuuden legitimoijana ja pyhittäjänä.

Liberaalin taloustieteen universaalisuusvaateet eivät ole aina yhtä äärimmäisiä kuin Beckerin tai de Soton tapauksessa. Vaateita voi – hieman mielivaltaisesti – jaotella kolmeen ryhmään. Kapeimman vaateen mukaan liberaali ortodoksia on pätevä länsimaisen talouden alueella⁸. Hieman globalistisemmän version mukaan ortodoksia pätee talouden alueella kaikkialla maailmassa, ja beckeriläinen ekstremismi laajentaa pätevyysalueen kattamaan lähes kaiken inhimillisen toiminnan. Toisinaan voi olla hankala tehdä eroja näiden kolmen eri ryhmän välillä, ja esimerkiksi de Soton näkemykset voisi sijoittaa kumpaankin kahdesta viime mainitusta. IMF:n universalismi kuuluu lähinnä toiseen ryhmään, mutta se on myös lähellä kolmatta ryhmää (vrt. IMF 1982, 5). Tässä artikkelissa liberaalin ortodoksian universalismi tarkoittaa kahta viime mainittua globalistista versiota, vaikkakin myös ensimmäistä ryhmää voi pitää globalistisena, jos siihen sisältyy oletus, että talous on 'länsimaista' kaikkialla maailmassa.

Vaikka liberaalin ortodoksian pätevyyttä ja valtavaikutuksia voi kritisoida demokraattisen politiikan näkökulmasta, johdonmukainen liberaali näkemys ei ole välttämättä täysin epädemokraattinen. Liberaali oletus toimijoiden tasa-arvosta markkinoilla sisältää myös vapauttavia ja demokraattisia elementtejä. Lascasisilaisessa nä-

kemyksessä espanjalaisten ja intiaanien erot olivat merkityksettömiä, kun ne rinnastettiin kaikkien ykseyteen Kristuksen edessä (Todorov 1984, 106–107). Vastaavasti liberaalissa ortodoksiassa markkinatoimijoiden erot ovat merkityksettömiä, kun ne rinnastetaan kaikkien tasa-arvoon näkymättömän käden edessä. Liberaalista näkemyksestä käsin voi vakuuttavasti kritisoida esimerkiksi rotuun tai sukupuoleen perustuvaa syrjintää samankaltaisesti kuin Las Casas, joka esitti 1500-luvulla rohkeaa kritiikkiä intiaanien orjuuttamista vastaan.

Vaikka liberaali ajattelu sisältää emansipatorisia elementtejä, jotka saattaavat olla hyvinkin käyttökelpoisia rakennuskappaleita demokraattiselle visiolle vaihtoehtoisesta tulevaisuudesta, liberalismi sisältää ainakin osittain harhaanjohtavan kuvan siitä, mitä nykymaailmassa tapahtuu. Maailmanjärjestelmässä näkymätöntä kättä voi pitää sosiaalisena konstruktiona, jolla on todellisia vallan vaikutuksia, mutta sen näkymättömyyden voi myös kyseenalaistaa. Liberaalin taloustieteen näkymätöntä kättä voi verrata eurosentrisen taiteen representaatioihin niin ikään periaatteessa 'näkymättömästä' Jumalasta. Molemmissa tapauksissa, kun näkymättämyys esitetään näkyvänä, kyse on yleensä valkoihoisesta miehestä. Esimerkiksi IMF:n pääjohtaja on aina ollut eurooppalainen mies, ja IMF:n johtokunnassa 11 länsimaista, eli eurooppalaista, pohjoisamerikkalaista ja australialaista, miestä käyttää 62,33 % äänivallasta – tai 66,80 %, jos ajatellaan kuten Etelä-Afrikan apartheid-hallitsijat ja pidetään japanilaisia 'kunniavalkoisina' (ks. IMF 1992, 136–139).

IMF:n virallisessa doktriinissa mainitaan toisinaan tasa-arvon periaate. Sen omissa julkaisuissa tasa-arvokysymystä käsitellään harvoin kovin yksityiskohtaisesti. Yksi poikkeus on IMF:n lakiosaston entisen johtajan Joseph Goldin (1980) kirjoitus. Hän toistaa virallista doktriinia, että kaikki IMF:n jäsenvaltiot ovat tasa-arvoisia, mutta huomauttaa, että »periaate on monimutkainen, ja sitä on selitettävä». IMF:n virallinen tai ainakin puolivirallinen⁹ käsitys tasa-arvosta perustuu

⁸ Esimerkiksi Friedman (1979, 35) määrittää Alfred Marshallin teorian pätevyysalueen näin.

⁹ Goldin kirjanen on IMF:n julkaisema ja perustuu IMF:n virkailijan IMF:n seminaareissa pitämiin puheisiin, mutta sen alussa mainitaan rutiinomaisesti, että »esitetyt näkemykset eivät välttämättä kuvasta IMF:n kantaa».

kahteen periaatteeseen, joista yhden mukaan järjestön perusasiakirjan vaatimukset ja oikeudet kohdistuvat tasapuolisesti kaikkiin jäseniin ja toisen mukaan myös järjestön toimenpiteiden tulee kohdistua jäseniin tasapuolisesti. Molemmat periaatteet sisältyvät usein esiintyvään yhdenmukaisuuden (»uniformity») käsitteeseen IMF:ssä. Gold korostaa, että yhdenmukaisuus ei tarkoita samuutta. Dramaattisimpana erona jäsenmaiden välillä Gold (mt., 70–74) pitää »eroja niiden rahoitusosuuksissa ja äänivallassa ja siten mahdollisuuksissa osallistua päätöksentekoon IMF:ssä». Eroja voi demokratian näkökulmasta todellakin pitää niin dramaattisina, että Gold on hyvinkin oikeassa kutsuessaan IMF:n tasa-arvon periaatetta »monimutkaiseksi». Gold (mt., 72) ilmoittaa itsekin pitäneensä outona, että IMF:n peruskirjan muutosprosessissa ei oltu lähimenneisyydessä ehdotettu äänivallan suhteellista demokratisaatiota ja toteaa, että »selityksenä saattaa olla se, että tämänkaltaisista asioista keskusteltiin IMF:ssä vuonna 1972 ja ne hylättiin».

IMF:n käyttämä tasa-arvon käsite on analoginen lascasasilaisen tasa-arvon kanssa siinä, että se antaa yhteisön perifeerisille jäsenille periaatteessa monia oikeuksia, mutta sulkee ne lähes täysin sen prosessin ulkopuolelle, jossa näistä oikeuksista päätetään. Intiaaneille myönnettiin oikeus olla hyviä kristittyjä, mutta heitä estettiin osallistumasta kristinuskon pyhien periaatteiden muotoiluun. IMF:n perifeerisille jäsenille annetaan oikeus osallistua kapitalistisen maailmanjärjestelmän toimintaan, mutta heidät eristetään lähes täysin järjestelmän tärkeimmistä päätöksentekoprosesseista. Itse asiassa Las Casasin diskursi oli tasa-arvokysymyksessä vähemmän ristiriitainen kuin IMF:n. Muodollisen tasa-arvon demokraattinen periaate, johon IMF:n valtaapitävät saattavat usein viitata esimerkiksi Itä-Eurooppaa tai Afrikkaa koskeissa kysymyksissä, ei ollut mitenkään keskeinen periaate 1500-luvulla. Sen vuoksi Las Casasia on vaikea tuomita moraalisesti siitä, että hän toimi monessa mielessä epädemokraattisesti. IMF:n muodollinen sitoutuminen tasa-arvon periaatteeseen sen sijaan tuo mieleen sanonnan kakun samanaikaisesta säilyttämisestä ja syömisestä.

Moderniin talousajatteluun epäilevästi suhtautuvat postmodernistit, relativistit ja kehityskriitikot ovat usein esittäneet kritiikkiä kaikkia kehitysteoreettisia universalismeja vastaan. Univer-

salismin suoraviivainen hylkääminen saattaa kuitenkin johtaa kyvyttömyyteen hahmottaa vaihtoehtoisia visioita tulevaisuuden mahdollisista maailmoista. Esimerkiksi demokratian kuvittelemisen maailmanyhteisön mahdollisena ominaispiirteenä sisältää monia universalistisia elementtejä. Liberaalin ortodoksian pääongelma ei olekaan sinänsä se, että siihen sisältyy metafyyysisiä elementtejä kuten »näkömätön käsi» tai »universaali pätevyys». Demokraattisen politiikan näkökulmasta ongelmana on se, että liberaalin ortodoksian metafyyysisiä elementtejä käytetään pyhittämään harvainvaltaa ja patoamaan demokraattisten muutosten mahdollisuuksia maailmanjärjestelmässä. Metafyyysiset neutralisaation ja universalisaation strategiat toimivat reaalkapitalismissa tavalla, joka ei jätä riittävästi tilaa moninaisuudelle, 'toisten' oikeudelle olla erilaisia ja silti tasa-arvoisia. Toiseuden kritiikitön puolustus ilman, että 'toisten' kulttuurien sisältöön kiinnitetään huomiota, saattaa toki johtaa relativistiseen umpikujaan (Eagleton 1991, 128). Pitäisikö esimerkiksi julmimpia naisten sukupuolielinten silpomisen muotoja puolustaa vain siksi, että ne kuuluvat 'toiseen' kulttuuriin? Pitäisikö Salman Rushdien mahdollisia surmaajia onnitella erilaisuuden puolustamisesta? Vastaavasti liberaalin ortodoksian kriittisessä analyysissä olisi naiivia olettaa, edes implisiittisesti, että talouspoliittinen poikkeavuus olisi sinänsä väistämättä jotenkin suotavaa. Yksi demokratian perusedlemmoista onkin, että erilaisuuden sietäminen on demokratian välttämätön ehto, mutta kaikki erilaisuus ei kuitenkaan ole välttämättä hyväksi demokratialle. Muistaen samalla, että dilemmaan ei ole lopullista oikeaa ratkaisua, tarkastelkaamme nyt sitä, kuinka poikkeavuutta ja toiseutta on tukahdutettu ja kurinalaistettu Latinalaisen Amerikan tämän vuosisadan velkakriiseissä.

5. Latinalaisen Amerikan velkakriisin kuripolitiikkaa 1920-luvulla

Latinalaisessa Amerikassa on muodollisen itsenäisyyden aikakaudella 1800-luvun alkuvaiheista lähtien ollut neljä suurta kriisiä, jotka ovat keskeisesti liittyneet velkaantumiseen ulkomaille. Kriisien voi havaita tapahtuneen noin 50 vuoden välein, ja on ainakin joitakin empiirisiä perusteita esittää, että ne kytkeytyvät maailmantalouden pitkiin (Kondratieffin) sykleihin (esim. Suter

1989; Ugarteche 1986). Vertaamalla nykyistä elokuussa 1982 alkanutta kriisiä edelliseen 1920-1930-lukujen kriisiin pyrin havainnoillistamaan sekä muutoksia että jatkuvuuksia globaalissa hallinnassa ja taloudellisen tiedon tuottamisen valtamekanismeissa.

Yhdysvaltain hallitseva luokka oli nousemasa kohti maailmanjärjestelmän hierarkian huippua 1900-luvun alkupuolella. Se saavutti varsinaisen globaalien hegemonisen aseman vasta toisen maailmansodan jälkeen, kun sen pahimmat kilpailijat Saksassa oli lyöty. Latinalaisessa Amerikassa Yhdysvaltain valta-asema ilmeni kuitenkin monin tavoin jo vuosisadan alusta lähtien. Rahan lainaamisesta tuli tärkeä mekanismi, jolla yhdysvaltalaiset pankit ja hallitukset lisäsivät vaikutusvaltaansa Rfo Granden eteläpuolella. Yhdysvaltain pankkien ja hallitusten intressien yhteenkietoutuminen, dollaridiplomatia, merkitsi vuosisadan alussa, että Yhdysvaltain hallituksella oli taipumus lähettää sotilaita maihin, jotka kieltäytyivät esimerkiksi maksamasta ulkomaanvelkojaan takaisin. Kun Yhdysvaltain hallituksen strategisesti tärkeäksi mieltämä vaikutusalue laajeni Meksikosta, Karibialta ja Keski-Amerikasta yhä selvemmin myös Etelä-Amerikkaan, sotilaallisen interventiopolitiikan potentiaaliset kustannukset kasvoivat. Laajentuneella takapihalla oli löydettävä uusia kurinpidon välineitä. Yhdysvallat siirtyi vähitellen sotilaallisten rangaistusten sijaan korostamaan pehmeämpiä keinoja, joilla velkapolitiittinen poikkeavuus saataisiin kuriin. Tapahtui siirtymä repressiivisestä sepulvedalaisesta kurinpidosta kohti lascasasilaista tarkkailuun ja valvontaan perustuvaa velkapolitiikkaa.

Yhdysvaltain hallitus yritti 1920-luvulla luoda itsestään aiempaa neutraalimman mielikuvan. Siitä tuli haluttomampi ryhtymään sotilaallisiin toimiin Latinalaisen Amerikan ulkomaanvelkojen perimiseksi. Drake (1989, 46–48) on esittänyt käyttökelpoisen nelivaiheisen mallin Yhdysvaltain talousvalvonnan muutoksista Latinalaisessa Amerikassa vuosisadan ensi vuosikymmeninä. Vuosisadan vaihteessa Yhdysvaltain hallitus saattoi lähettää taloustieteilijöitä sotilaiden mukana hoitamaan taloudellisia instituutioita esimerkiksi Puerto Ricossa ilman, että asiaa olisi yritetty ponnekkaasti legitimoida esittämällä väitteitä toimenpiteiden demokraattisuudesta tai perustumisesta valvonnan kohteeksi joutuneen maan vapaa-

seen tahtoon. Toiseen vaiheeseen kuului ennen kaikkea yhdysvaltalaisen taloustieteilijöiden lähettäminen miehitettyihin valtioihin kuten Dominikaaniseen tasavaltaan, Haitiin ja Nicaraguaan, mitä perusteltiin vetoamalla näiden maiden kanssa solmittuihin sopimuksiin. Kolmannessa vaiheessa, vuosina 1911–1923, Latinalaisen Amerikan hallitukset ja yhdysvaltalaiset pankit solmivat sopimuksia siitä, että lainojen takaisinmaksu taattaisiin asettamalla lainaa ottavan maan talouspolitiikka pohjoisamerikkalaisen neuvonantajan valvontaan. Neuvonantajat olivat usein Yhdysvaltain ulkoministeriön hyväksymiä, vaikkakaan eivät sen suoranaisesti nimittämiä.

Draken kuvaama neljäs vaihe käynnistyi 1920-luvun alussa, jolloin Latinalaisessa Amerikassa alkoi liikkua muodollisesti riippumattomia talousneuvonantajia, joita ulkomaisia lainoja tavoittelevat Latinalaisen Amerikan hallitukset muodollisesti vapaaehtoisesti värväsivät palvelukseensa. Maanosaa kiersikin 1920-luvulla useita taloudellisen tiedon lähettäjiä. Jotkut maat kuten Brasilia värväsivät englantilaisia tai jopa saksalaisia ja sveitsiläisiä neuvonantajia, mutta pohjoisamerikkalaiset olivat jatkuvasti kaikkein halutuimpia. Yhdysvaltalaisista kiertävistä neuvonantajista William Cumberland, Arthur Young ja John Parke Young kuuluivat halutuimpiin, mutta Princetonin yliopiston professorista Edwin Walter Kemmereristä tuli kaikkein halutuin ja kuuluisin. Kemmereristä käytettiin yleisesti lempinimeä »rahatohtori», jota hän itsekin viljeli korostaakseen omaa neutraalia ja epäpoliittista rooliaan. (Eichengreen 1989; Drake 1989; Stallings 1987, 253–263.)

Drake (1989, 47), Eichengreen (1989, 59–60) ja Ohlin (1989, 78–79) ovat kiistelleet siitä, missä määrin Kemmereriä voi pitää eräänlaisena 'yhden hengen valuuttarahastona'. Analogia ei ole täydellinen, mutta vallankäytön tutkimisen kannalta se on osuva. Vaikka Kemmererin ja IMF:n historiallisissa konteksteissa, heidän neuvojensa yksityiskohdissa ja valtaresurssissa on paljon eroja, metafysiikan poliittisen käytön kannalta heissä on monia samankaltaisuuksia. Molemmat tukeutuvat universalisaation ja neutralisaation strategioihin luodessaan ja uusintaessaan totuusväittämiä taloudesta, ja kumpaakin voi sen vuoksi kutsua moderniksi papiksi.

Pian saatuaan väitöskirjansa valmiiksi Kemmerer toimi rahoitusasiantuntijana Yhdysvaltain

Filippiinien komissiossa ja johti myöhemmin monia talouskomissioita Afrikassa, Euroopassa ja Aasiassa. Latinalaisessa Amerikassa hän toimi vuosina 1917–1931 talousneuvonantajana tai komission johtajana Guatemalassa, Chilessä, Ecuadorissa, Kolumbiassa, Boliviassa, Perussa ja Meksikossa. Hänen neuvonsa olivat hyvin samankaltaisia ajasta ja paikasta riippumatta. Hän halusi kontrolloida kotimaista luotonantoa asettamalla kultakannan, perustamalla keskuspankin ja soveltamalla tiukkoja pankkisäädöksiä. Hän pyrki tehostamaan julkishallinnon taloudenpitoa uusien budjetti-, tilinpito- ja verosäädösten avulla, ja hän suositteli yleensä ulkomaanvelan kulliaista takaisinmaksua. Hän pyrki ottamaan valtionhallinnon sisällä päätösvaltaa pois kansanedustuslaitoksilta ja keskittämään valtaa yksittäisille ministeriöille. Esimerkiksi Ecuadorissa vuonna 1927 hän kehotti Yhdysvaltain hallitusta tunnustamaan maan uuden diktatuurin. Perusteluna hän esitti, että uusi hallitus voisi soveltaa hänen neuvojaan »vahvalla kädellä» ilman asioita monimutkaistavia demokraattisia päätöksiä. Kemmerer ei toki ole ollut ainoa, joka on yhdistänyt »näkyttömyyden» ja »vahvuuden» yhteiskuntaa kontrolloivan »käden» toivottavina ominaisuuksina. (Ks. Eichengreen 1989, 59; Drake 1989, 46–49.)

Kemmererin epäluottamus demokraattista päätöksentekoa kohtaan ei ole yllättävää, jos hän piti päätarkoituksenaan »yleispätevän taloustieteellisen ajattelun neutraalia siirtoa Latinalaiseen Amerikkaan» (Drake 1989, 47). Koska hänen hallussaan oleva taloudellinen tieto oli yleispätevää, sen levittämisessä tarkoitus pyhitti keinot. Hän oli toki tietoinen siitä, että hänen käännytystyötään helpotti, että »maa, joka palkkaa yhdysvaltalaisia talousneuvoja ja seuraa heidän ohjeitaan [. . .] lisää mahdollisuuksiaan vedota yhdysvaltalaisiin sijoittajiin ja saada heiltä pääomaa edullisin ehdoin» (Eichengreen 1989, 58). Se, että Kemmerer hyväksyi jonkin maan talouspolitiikan, oli merkki, jota maan hallitus kykeni hyödyntämään sekä sisä- että ulkopolitiikassaan. Ulkoisesti hyväksynnällä oli katalyyttinen vaikutus lainojen saantiin. Sisäisesti hallitukset kykenivät legitimoimaan hankalia poliittisia toimenpiteitä, joita heidän olisi ollut vaikea toteuttaa ilman vetoamista ulkoiseen neuvonantajaan. Kemmereriä onkin verrattu IMF:n lisäksi myös Chicagon yliopiston kouluttamiin taloustieteilijöihin,

jotka toimivat kenraali Pinochetin neuvonantajina 1970-luvulla. Molemmissa tapauksissa, kuten Drake (mt., 48) toteaa, »[neuvonantajan suorittama] voitelu kohotti tiettyjä ideoita, instituutioita ja yksilöitä pyhiksi ja normaalin julkisen keskustelun ja poliittisten kiistojen yläpuolelle». Ulkomaiset neuvonantajat voivat laukaista myös nationalistisia ja anti-imperialistisia tunteita, ja johtaa neuvonantajiin luottaneiden hallitusten eroon. Neuvojen toteuttamisen mekanismeista on kuitenkin tullut aiempaa tehokkaampia, kuten 1930-luvun ja 1980-luvun vertailu paljastaa.

Taloustieteellisen diskurssin metafysiisyys on toki vain yksi tekijä liberaalien taloudellisten oppien hegemonisessa asemassa. Modernit papit väittävät hallitsevansa universaalia ja neutraalia tietoa, mutta heillä ei tietenkään ole taivaallisia voimia. Heidän diskursiivisten vaateittensa aiheuttamiin muutoksiin vaikuttavat myös, vaikkeivat välttämättä determinoivasti, sellaiset ei-diskursiiviset asiat kuin esimerkiksi pääomavirrat ja sotilaalliset voimavarat. Foucault'ta (1991, 58) seuraten en yritä osoittaa mitään yksinkertaisia kausaliitteja diskursiivisten ja ei-diskursiivisten muutosten välisissä suhteissa. Se, että tämä artikkeli ei analysoi riittävän moniulotteisesti diskursiivisen ja ei-diskursiivisen välisiä suhteita – tai sitä mitä marxilaisella jargonilla on kutsuttu perus- ja pintarakenteen ongelmaksi – ei kuitenkaan ole tarkoitettu osoittamaan minkäänlaista teoreettista vihamielisyyttä kausaalianalyysiä kohtaan.

Poliittisen talouden ei-diskursiiviset tekijät olivat joka tapauksessa keskeisiä, kun 1920-luvun lainahuuma päättyi vuoden 1929 pörssiromahdukseen. Vuoteen 1930 mennessä Latinalaisessa Amerikassa, kuten suuressa osassa muutakin maailmaa, oli lama. Vienti ja talouskasvu laskivat. Kemmerer ja muut pohjoisamerikkalaiset neuvonantajat suosittelivat, että Latinalaisen Amerikan hallitukset leikkaisivat rajusti valtionhallinnon menoja, pitäytyisivät kultakantaan, ja maksaisivat ulkomaanvelkaansa tottelevaisesti. Latinalaiseen Amerikkaan ei ollut tarjolla juuri lainkaan uusia lainoja, ja maanosan hallituksilla oli vaikeuksia suoriutua korkojen ja lyhennysten maksuista (Stallings 1987, 76). Aluksi hallitukset yleensä noudattivat neuvonantajien ohjeita. Tammikuussa 1931 Bolivia kuitenkin ilmoitti kieltäytyvänsä velanmaksusta ja laukaisi ketjureaktion. Vuoden 1933 loppuun mennessä kaik-

ki Latinalaisen Amerikan maat paitsi Haiti olivat maksulakossa¹⁰. Useimmat hylkäsivät kultakannan ja alkoivat soveltaa aiemmasta liberaalisesta vapaakauppaopista poikkeavaa talouspolitiikkaa. Liberaalin taloustieteen universaalisuus joutui kyseenalaistetuksi, kun useimmat maat laajensivat valtion taloudellista roolia huomattavasti.

Velanmaksusta kieltäytyneitä ja liberaalista ortodoksiasta poikenneita hallituksia vastaan ei ollut olemassa tehokkaita pakotteita. Luottoa myöntäneiden pankkien velkaosuudet olivat jakaantuneet tuhansien piensijoittajien kesken, jotka eivät kyenneet yhtenäiseen rankaisutoimintaan. Yhdysvaltain hallitukseen ei ollut halukas tukemaan pankkien velankarhuamisyrityksiä. Yksi keino, jolla pankit olisivat saattaneet voida estää velkalakon leviämisen, olisi ollut kansainvälinen instituutio, joka olisi kyennyt rankaisemaan poikkeavia ja palkitsemaan tottelevaisia velallisia. Sellaista instituutiota ei kuitenkaan ollut, ja Latinalaisen Amerikan hallitukset alkoivat harjoittaa aiempaa sisäänpäinkääntyneempää politiikkaa. Sosialististen, reformististen ja populististen yhteiskunnallisten liikkeiden aktivoituminen aiheutti paineita lisätä valtion sosiaalimenoja tyytymättömyyden hillitsemiseksi. 1930-luvun sotilashallitukset onnistuivat väliaikaisesti tukahduttamaan uusien yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa, mutta liikkeet, joiden talousohjelmat yleensä poikkesivat selvästi liberaalista ortodoksiasta, kasvoivat yhä. (Drake 1989, 49–52; Eichengreen 1989; Stallings 1987, 77–79.)

6. Bretton Woods ja talousvalvonnan globalisaatio

Ulkomaanvelan ja talouspolitiikan kurinpitomekanismien tiukentuminen ei olisi ollut mahdollista ilman talousvalvonnan ja tilinpidon menetelmissä tapahtuneita muutoksia. Vuosisatamme alkuvuosikymmeninä tehtiin monia innovaatioita, jotka tehostivat taloudellisen informaation keräämistä, varastointia ja hallinnointia (ks. Miller 1991, 11–13; World Bank 1989, 90). Erityisesti laman käynnistyttyä vuonna 1929 monet investoijat, esimerkiksi Latinalaisen Amerikan ulkomaanvelan yksityiset velkojat, menettivät suu-

ren osan säästöistään. Yhdeksi keskeiseksi syyksi miellettiin se, että he olivat toimineet vaillinaisen informaation varassa, mikä lisäsi sosiaalisia paineita aiempaa tehokkaampien talousvalvonnan välineiden luomiseksi. Uudet valvonnan ja tilinpidon mekanismit auttoivat synnyttämään 'kalukuloitavia tiloja', joissa yhä useammat toiminnot siirrettiin taloudellisen rationaalisuuden piiriin ja yhä useampien ihmisten oletettiin muistuttavan – ja siten he myös alkoivat muistuttaa – homo oeconomicus -mallia (Miller 1991, 11–13). Talousvalvonnan innovaatioiden avulla oli myös aiempaa helpompi määrittellä yksityiskohtaisia taloudellisen käyttäytymisen normeja ja paikantaa poikkeavuuksia niistä. Taloudellisessa kurinpidossa kyettiin siten hyödyntämään yksityiskohdientien poliittista anatomiaa (ks. Foucault 1979, 139). Uudet valvonnan ja tilinpidon välineet vahvistivat lisäksi taloudellisen neutraliteetin ja objektiivisuuden metafysisistä diskursseista (tilinpidon kritiikistä ks. myös Tinker 1985).

Uusien välineiden käyttötehokkuus riippui paljolti institutionaalisista tekijöistä. Vaikka taloudellisen luokittelun menetelmät helpottivat poikkevien paikallistamista, kontrolli ei ollut tehokasta ilman instituutiota, joka koordinoisi kurinpidollisia toimenpiteitä. Latinalaisen Amerikan talouspolitiikat ja velkastrategiat 1930-luvulla osoittivat, että maailmanjärjestelmän valtaeliitin määrittelemistä 'normaalien' toiminnan kriteereistä oli mahdollista poiketa. Maanosassa 1930-luvulta lähtien yleisesti sovellettuja nationalistis-protektionistisia, tai strukturalistisia, talouspolitiikkoja ei toki voi pitää kovinkaan poikkeavina esimerkiksi radikaalin kapitalismikritiikin näkökulmasta. Tunnettu latinalaisamerikkalainen tuontia korvaavan teollistamisen kehitysmalli oli »vain» nationalistinen versio kapitalistisesta kehitysmallista (ks. Prebisch 1983; Sprout 1992). Neutraalina ja objektiivisena esitetyn liberaalin ortodoksian analysoimisen kannalta latinalaisamerikkalaista strukturalistista kehitysteoriaa voi kuitenkin pitää poikkeavana. Strukturalismin elinvoimaisuus 1920–1930-lukujen velkakriisin loppuvaiheissa osoittaa, että Latinalaisessa Amerikassa oli vielä tilaa talouspoliittiselle toiseudelle, erityisesti jos tilannetta tarkastellaan 1980–1990-lukujen talouspoliittisen kurinpidon näkökulmasta.

Maailemanjärjestelmän keskuksessa oli joitakin institutionaalisia yrityksiä tehostaa globaalia ta-

¹⁰ Argentiina ja muutama Karibian ja Keski-Amerikan valtio jatkoivat osittaista velanmaksua (Stallings 1987, 76).

lousvalvonnan koordinoitua 1920–1930-luvuilla. Genovan konferenssi vuonna 1922 olisi Strangen (1988, 101) mukaan saattanut olla »sotienvälisen ajan Bretton Woods», mutta se epäonnistui sotakorvauksista syntyneiden kiistojen ja Yhdysvaltain eristäytymispolitiikan vuoksi. Myöskään Yhdysvaltain, Britannian ja Ranskan sopimus vuonna 1936 ei ollut globaalin talousvalvonnan kannalta merkittävä, vaikka se vakautikin osallistujamaiden vaihtokursseja. Vuoden 1944 heinäkuussa, kun 44 maan edustajat koontuivat Bretton Woodsiin, talousvalvonnan globaali koordinoitua alkoi vihdoinkin tehostua. IMF:n lisäksi Bretton Woodsin konferenssissa synnytettiin myös Maailmanpankki ja GATT.

Ei ollut kuitenkaan etukäteen determinoitua, että Bretton Woods -instituutioista tulisi selkeästi nimenomaan liberaalin ortodoksian lippulaivoja. Britannian pääneuvottelija John Maynard Keynes sekä osittain myös Yhdysvaltain valtionvarainministeriön edustajat halusivat korostaa valtion taloudellista roolia instituutioiden ohjelmissa. 1930-luku oli ollut suhteellisen epäortodoksisen talouspolitiikan aikakausi monissa maailmantalouden keskusvaltioissa, ja valtion taloudellinen rooli oli ollut kiivaan keskustelun kohteena. Selkeän talouspoliittisen konsensuksen puute pohjoisessa oli osaltaan helpottanut Latinalaisen Amerikan valtioiden talouspoliittista poikkeavuutta. Mutta vaikka keskusvaltioiden hallitukset saattoivatkin toisinaan »seurata Keynesiä» kotimaissaan, ne olivat taipuvaisia »suosittelemaan Smithiä» ulkomailla, erityisesti kolmannessa maailmassa. Liberaalin ortodoksian globaali leviäminen oli Yhdysvalloissa erityisesti ulkoministeriön, vaikutusvaltaisen osan kongressia ja Wall Streetin tavoitteena. Hegemoniseen asemaan maailmantaloudessa nousemassa olevat ortodoksian kannattajat pääsivät voitolle keynesiläisistä, jotka olisivat esimerkiksi halunneet IMF:n sallivan pääomaviennin julkisen kontrollin. Ortodoksinen suuntaus ja Yhdysvaltain hegemoninen asema sinetöitiin vielä vuoden 1946 Savannahin konferenssissa. (Pastor 1987, 15–17; Cox 1987, 212–215.)

Bretton Woodsissa hahmotellun peruskirjansa ensimmäisen kappaleen mukaan IMF edistää kansainvälistä rahoitusyhteistyötä luomalla pysyvän neuvontaa ja yhteistoimintaa harjoittavan instituution (IMF 1982). Käytännössä tämä tarkoitti, että IMF tarjoaisi lainoja ja neuvoja maksutase-

vaikeuksissa oleville jäsenvaltioille. Rahoitus ja neuvot kytkettiin toisiinsa ehdollisuusmekanismilla, jonka mukaan lainat edellyttivät IMF:n hyväksyntää maan pyrkimyksille vakauttaa maksetasettaan ja tervehdyttää talouttaan. Bretton Woodsissa Keynes vastusti ehdollisuusmekanismeja, koska hänen mielestään lainaa ottavien maiden tulisi voida toteuttaa myös elvyttävää talouspolitiikkaa. IMF:n lainat ehdollistettiin kuitenkin tavalla, joka poissulki käytännössä valtiointerventionistiset elvyttävät toimenpiteet. Vuosien mittaan ehdollisuusperiaatteesta tuli yksi globaalin talousvalvonnan tehokkaimmista mekanismeista. (Pastor 1987, 177–178; Cox 1987, 214.)

7. Taloudellisen neutraliteetin politiikka ja IMF:n ehdollisuusperiaate

Alkuvuosinaan IMF:llä oli suhteellisen matala profiili niin Latinalaisessa Amerikassa kuin muuallakin. Sen kurinpitovalta lisääntyi selvästi 1950-luvun lopulla. Yhdysvaltain hallitus oli tavoitellut aktiivisesti IMF:n lainojen ehdollisuuden tiukentamista, ja vuoteen 1955 mennessä ehdollisen lainaamisen käsite oli yleistynyt erityisesti ns. stand by -lainoissa. Ehdollisuuden aste riippui siitä, kuinka paljon maa halusi lainata. IMF:n vuonna 1955 tekemän päätöksen mukaan lainan edellyttämien »perustelujen» tuli olla sitä vakuuttavampia, mitä enemmän maa halusi lainata suhteessa IMF:ään tallettamaan kiintiönsä. Ensimmäiseen neljännekseen asti lainaaminen oli melko vaivatonta. Seuraava neljännes edellytti jo »kohtuullisia perusteluja», ja sitä suuremmat summat olivat mahdollista vain »huomattavien perustelujen» nojalla. (Pion-Berlin 1989, 49.)

Stand by -järjestelyä ei mainittu alkuperäisessä peruskirjassa, mutta siitä tuli nopeasti yleisin toimintamalli IMF:n ja sen kolmasmaailmaisten jäsenmaiden välillä. Vuoteen 1957 saakka useimmat stand by -sopimukset olivat suullisia, eikä niitä määritelty erityisen täsmällisesti, mikä helpotti lainaa ottavien hallitusten poikkeamista ortodoksisesta talouspolitiikasta. Vuodesta 1957 lähtien lainojen ehtoihin sisällytettiin yleensä selkeästi kvantifioituja tavoitteita, mikä lisäsi lainaa ottavien valtioiden valvonnan tehokkuutta. Argentiina, Peru, Chile, Bolivia, Brasilia, Kolumbia ja Paraguay saivat tiukasti ehdollistettuja stand by -luottoja vuonna 1958, mikä oli ensimmäinen kerta, kun niin monta maata sai niin pal-

jon luottoa ja joutui niin tehokkaiden valvontamekanismien kohteeksi. (Pastor 1987, 17–18; Pion-Berlin 1989, 44–55.)

Kun ehdollisuudesta tuli vakiintunut käytäntö, IMF:n pääjohtaja Per Jakobsson osoitti olevansa tietoinen IMF:n neutraalin imagon säilyttämisen kasvaneesta poliittisesta merkityksestä. Vuonna 1958 Jakobsson kommentoi tarkkanäköisesti, että koska rahapoliittinen kurinalaisuus edellyttää muutoksia talous- ja luottopolitiikassa, Yhdysvaltain olisi poliittisesti vaikea asettaa luotoille suoria ehtoja – sitä saatettaisiin syyttää dollaridiplomatiasta (ks. Swedberg 1986, 388). Samoista ehdollistavista toimenpiteistä tulee kuitenkin jotenkin legitimiimpiä, kun ne ovat IMF:n tekemiä, huolimatta siitä, että IMF on käytännössä Yhdysvaltain ja sen liittolaisten valvonnassa. Tämä metafyyssinen »jotenkin» usein joko sivuutetaan tai otetaan annettuna kansainvälisen politiikan ja kansainvälisen poliittisen talouden tutkimuksessa. Se on kuitenkin yksi keskeinen leikkauspiste globaalien järjestelmän ja diskursiivisten valtarakenteiden tutkimisen välillä. IMF:n taloudellisen neutraliteetin doktriini auttaa sitä asettamaan vaatimuksia, joiden ei oleteta uhkaavan minkään valtion itsemääräämisoikeutta. IMF:n ohjelmien tarkat vaatimukset ovat yleensä salaisia, ja stand by -sopimuksia ei julkaista. Käytännössä jäsenvaltion tulee luottoa halutesaan lähettää IMF:lle ns. aiekirje, jossa se ilmoittaa aikovansa alkaa soveltaa ortodoksisista vakauttamisohjelmaa. Tyypillisiä vakauttamistoimenpiteitä ovat hintatukiaisten poistaminen, devalvaatio, tuonnin esteiden poistaminen, ulkomaisten investointien kannustaminen ja julkisen lainaamisen rajoittaminen (Pastor 1987, 18–19).

Myös IMF:n sisärjestössä Maailmanpankin käytetään diskursiivisen neutralisaation strategiaa. Monet tämän artikkelin argumenteista sosisivat myös analysoitaessa Maailmanpankkia, jonka puheenjohtajan Eugene Blackin kommentit vuodelta 1962 ovat melkoisen osuvia: »Kysymme monia kysymyksiä ja asetamme lainoillemme monia ehtoja. Minun on tuskin mainittava, ettemme koskaan voisi toimia näin, elleimme tekisi kaikkeamme saadaksemme taloudellisen kieleemme yhtä moraalisesti antiseptiseksi kuin kieli, jolla sääennustaja kuvaa huomisen säätä» (Swedberg 1986, 388).

Materiaalisten voimavarojen kannalta IMF:n kurinpitovalta ei johdu vain sen omista rahoista

vaan yhä enemmän sen epäsuorasta vaikutuksesta muiden pääomien liikkeisiin. IMF:n hyväksyntä on samantapainen signaali kuin Kemmererin ja tämän kollegojen antama hyväksyntä 1920-luvulla. Ilman IMF:n vihreää valoa kolmannen maailman valtion on yhä vaikeampi saada rahoitusta yksityisiltä liikepankeilta, hallituksilta tai muilta kansainvälisiltä rahoitusinstituutioilta. On tullut yhä vaikeammaksi ylipäänsä toimia kapitalistisessa maailmantaloudessa ilman IMF:n implisiittistä tai eksplisiittistä hyväksyntää. IMF:n merkitys ei ole kuitenkaan kasvanut tasaisesti. 1970-luvulla maailmantaloudessa liikkui paljon euro- ja petrodollareita, joita monet yksityiset pankit olivat hyvin innokkaita lainaamaan. Latinalaisamerikkalaiset hallitukset ja myös liikeyritykset saivat helposti lainoja ilman minkäänlaisia talouspoliittisia ehtoja. Lainojen joustavuus ja hyvä saatavuus johti pian samantapaiseen luottohuumaan kuin 1920-luvulla. Vaikka taloudellisen luokittelun ja valvonnan mekanismit olivat tehostuneet huomattavasti puolesta vuosisadassa, lainarahan tarjonta 1970-luvun 'miljoonien tanssissa' oli niin valtavaa, että valvonta oli hyvin vähäistä. Luottojen käyttötarkoitusta koskevan informaation määrässä oli itse asiassa huomattava lasku. Kun 1920–1930-luvuilla vain 5 % lainoista myönnettiin määrittelemättömiin tarkoituksiin, 1970–1980-luvuilla luku oli 36 % (Stallings 1987, 130–131).

Yksi keskeinen muutos kahden velkakriisin välillä oli se, että 1920-luvulla useimmilla lainoilla oli kiinteä korko, kun taas 1970-luvun lainat olivat enimmäkseen kelluvakorkoisia. Lisäksi viralliset takaisinmaksuajat olivat lyhentyneet, ja 1970-luvulla velkaa haluavilta ei enää vaadittu materiaalisia takuita. 1930-luvun yleiset maksulakot olivat osoittaneet että materiaaliset velkatakuut eivät olleet tehokkaita käyttäytymisnormien ylläpitäjiä. Vanhat materiaaliset takuumekanismit korvautuvatkin uusilla ehdollisuusmekanismeilla, jotka tulisivat osoittamaan tehokkuutensa 1980-luvun velkakriisin hallinnoinnissa.

8. Latinalaisen Amerikan velkakriisin kuripolitiikkaa 1980-luvulla

Kun Yhdysvaltain keskuspankki päätti siirtyä aiempaa tiukempaan rahapolitiikkaan vuonna 1979, kansainvälinen korkotaso nousi nopeasti »kokeammalle kuin kertaakaan Jeesuksen Kris-

tuksen syntymän jälkeen», kuten Helmut Schmidt asian ilmaisi (Branford ja Kucinski 1988). Kolmannen maailman velkakriisin varsinaisen alun voikin periaatteessa sijoittaa jo 1970-luvulle, mutta Meksikon ilmoitus elokuussa 1982, ettei se kykenisi suoriutumaan ulkomaanvelkansa hoitokuluista, teki velkaongelmasta globaalisti tunnetun kriisin. Sen jälkeen velkakriisistä on kerrottu niin monta tarinaa, että Lehmannin (1990, XV) kommentti velkatutkimuksesta – »harvoin on käytetty niin paljon korkeatasoisia aivoja niin laihoin tuloksin» – osuu naulan kantaan.

Kun 1930-luvulla samankaltainen kriisitilanne johti laajamittaiseen talouspoliittiseen poikkeavuuteen, 1980-luvulla Latinalaisen Amerikan maat noudattivat hämmästyttävän tottelevaista ja ortodoksista linjaa. Eron ymmärtämiseksi on aikakausien erilaiset institutionaaliset järjestelyt otettava huomioon. Velkaan liittyviä valvontamekanismeja yksityistettiin asteittain ennen 1920–1930-lukujen velkakriisiä, kun Yhdysvaltain hallituksesta tuli yhä haluttomampi ottamaan vastuuta yksityisten pankkien ulkomaisille hallituksille myöntämistä lainoista. Vaikkakin Kemmerillä ja hänen kollegoillaan oli samantapainen rooli kuin IMF:llä 50 vuotta myöhemmin, yksi keskeinen ero oli, että Kemmerer ja velkoja myöntäneet liikepankit olivat yksityisiä toimijoita, kun taas IMF:ää ja hallituksia voi pitää julkisina toimijoina. Kun Latinalaisen Amerikan hallitukset alkoivat 1980-luvulla vaikuttaa kyvyttömiltä ja haluttomilta maksaa ulkomaanvelkojaan takaisin, vastuu kriisinhallinnasta siirtyi yhä selvemmin julkisille toimijoille. Niinpä globaalista velkahallinnasta tuli 'poliittisempää' kuin 1920-luvulla myös sanan liberalistisessa merkityksessä. (Haggard ja Kaufman 1992, 3; Stallings 1987, 145.)

Perun kokemukset 1970-luvun loppupuolella olivat tärkeä ennakkotapaus 1980-luvulla kiristyvistä velkakriisin kurinpidosta. Maa joutui vakaviin maksutasevaikeuksiin vuonna 1976, ja sen hallitus pyysi lainoja suurimmilta yhdysvaltalaisilta pankeilta. Hallitus ei halunnut soveltaa ortodoksista talousohjelmaa, minkä vuoksi se tavoitteli lainoja ilman IMF:n hyväksyntää. Morales Bermúdezin sotilashallitus pelkäsi, että ortodoksinen ohjelma aiheuttaisi maan sisäisiä levottomuuksia ja vahvistaisi opposition kannatusta. Lainaa myöntävät pankit olivat kuitenkin huolissaan Perun edellisen sotilashallituksen vuosina 1968–1975 soveltaman radikaalin kansallistamis-

politiikan vuoksi, minkä vuoksi ne asettivat itse lainoilleen useita talouspolitiikkaa koskevia ehtoja. Vaikka ehdot olivat hieman vähemmän ortodoksisia kuin IMF:n yleensä vaativat, kyse oli pohjoisamerikkalaisten pankkien voimakkaamasta interventiosta Latinalaisen Amerikan talouspolitiikkaan 1920-luvun jälkeen. Lainoista huolimatta Peru oli maksutasevaikeuksissa ja uuden rahoituksen tarpeessa jälleen vuonna 1977. Pankit eivät kuitenkaan enää halunneet myöntää lainoja ilman IMF:n väliintuloa. (Ks. Stallings 1987, 281–282.)

Neutralisaation strategiasta tuli jälleen tärkeä velkakriisin kurinpidolle. Pankit eivät halunneet valvoa Perun käyttäytymistä, koska, Continental Illinoisin varajohtajan Alfred Miossin sanoin, »yksityisen pankin on hankala vahtia suvereenin valtion toimintaa. Kansainvälisillä järjestöillä on neutraalimpi rooli ja ne ovat sopivampia.» Pankkeihin verrattuna IMF:llä oli lisäksi parempi ja kurinalaistamiseen sopivampi valvontakoneisto, jonka avulla yksityiskohtien poliittista anatomiaa voitiin käyttää tehokkaasti. Edwin Kemmerer oli todennut useita vuosikymmeniä aiemmin, että maailma tarvitsee yhteisen lain ja yhteiset mitat, mutta hän joutui kokemaan globaalin lain ja järjestyksen osittaisen murenemisen 1930-luvun velkakapinan aikana. Yhdysvaltain keskuspankin puheenjohtaja Arthur Burns oli erilaisessa institutionaalisessa tilanteessa, kun hän vuonna 1977 antoi samantyyppisen lausunnon kansainvälisen »lainmukaisuuden» tärkeydestä. Burnsien mukaan maailmassa oli yksi instrumentti, jonka avulla voitaisiin välttää kaaos ja säilyttää järjestys: IMF. (Eichengreen 1989, 60–61; Stallings 1987, 280–285; vrt. Foucault 1979, 139.)

Perun 1970-luvun lopun tapahtumista tuli tärkeä malli, kun suurimittainen velkakriisi alkoi vuonna 1982. IMF sai vaikutusvaltaisemman roolin kuin mikään aiempi velkaantuneita maita kurinalaistava toimija. Ortodoksiset käyttäytymisnormit levisivät, ja lähes kaikki latinalaisamerikkalaiset valtiot yrittivät noudattaa niitä 1980-luvun loppupuolella. Tukiaisten ja kaupan esteiden aikakaudesta siirryttiin 'oikeiden hintojen' aikaan. Liberaalin ortodoksian mukaan hinnat antaisivat 'oikeaa' informaatiota, jos ne muodostuisivat pelkästään markkinavoimien vaikutuksesta. Käytännössä vapaamarkkinadiskurssi ei kuitenkaan merkinnyt valtion taloudellisen roolin täydellistä eliminointia.

Yksi liberaalin ortodoksian suurimmista paradokseista on, että valtiointerventionismin vastaisen ohjelman toteuttaminen edellyttää yleensä valtiointerventionismia. Vaikka yleinen mielikuva liberalismista on, että valtion rooli jää hyvin vähäiseksi, niin kyse on usein pikemminkin päätösvallan uudelleenjaosta valtionhallinnon sisällä. Valtaa siirretään 'sisäisesti' tilivelvollisilta elimiltä kuten parlamentilta sellaisille elimille kuin keskuspankki ja valtionvarainministeriö, jotka ovat yhä selkämmin vastuussa 'ulkoisille' tahoille (ks. Stallings 1992, 54; Livingston 1992; Gill 1993, 8–13). Päätösvallan uusjako merkitsee, että monet taloudellisen hallinnan tärkeimmät vaiheet eristetään demokraattisen kontrollin tavoittamattomiin. Cox (1992, 32) on osuvasti nimennyt tämän 1900-luvun jälkipuoliskon pluralistisen politiikan uudellenmäärittelyn, joka perustuu politiikan ja talouden metafysisen eroteluun, »rajoitetuksi demokratiaksi». Sama prosessi oli tosin havaittavissa jo 1920-luvulla, kun Kemmerer kampanjoi päätösvallan siirtämiseksi parlamenteilta sellaisille ministeriöille, jotka toimivat läheisessä yhteistyössä hänen kaltaistensa ulkomaisten neuvonantajien kanssa. Globaalilla tasolla samankaltainen demokratian rajoittamisilmiö tapahtui, kun päätösvaltaa kehityskysymyksissä siirrettiin 1970–1980-luvuilla Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksilta ja muilta varsinaisilta YK-elimiltä Bretton Woods -instituutioille (ks. Livingston 1992; YK:n ja Bretton Woods -instituutioiden suhteista ks. Jordan ja van Tuijl 1993, 22).

Analysoitaessa velkakriisin kurinpittoa on toki muistettava, että liberaalin ortodoksian nousu hegemoniseen asemaan ei merkitse vain 'pohjoisen' ylivaltaa 'etelästä'. Kyse on ollut myös Latalalaisen Amerikan eliittien pyrkimyksistä kurinalaistaa erilaisia yhteiskunnallisia kansanliikkeitä. 1930-luvulla eliitit joutuivat taipumaan kansanliikkeiden paineessa ja tekemään sosiaalireformeja. Myös 1980-luvulla on ollut monia yhteiskunnallisia liikkeitä, jotka ovat avoimesti vastustaneet ulkomaanvelkaan ja talouspolitiikkaan liittyviä hegemonisia hallintamekanismeja. Vaikka 1980-luvulla yhteiskunnalliset liikkeet ovat olleet monessa mielessä paremmin järjestäytyneitä kuin 1930-luvulla, ne ovat osoittautuneet suhteellisen tehottomiksi taistelussaan uusia ekonomistis-teknokraattisia eliittejä vastaan. 1980-luvun puolivälissä puhuttiin paljon mahdollises-

ta velanmaksulakosta, velallisten yhteisrintamasta ja ortodoksiasta poikkeavan strukturalistisen heterodoksian leviämisestä. Kuuban Fidel Castro ja Perun Alan García olivat äänekkäimpiä IMF-veltoisten velka- ja talousohjelmien vastustajia, mutta molemmat joutuivat eristetyiksi 1980-luvun lopussa (ks. Teivainen 1992). IMF:n, maailmantalouden keskuksen hallitusten ja Latalalaisen Amerikan vapaamarkkinamyönteisten eliittien välille on muodostunut de facto -liittoutuma, mikä on ilmennyt esimerkiksi siinä kuinka useat Latalalaisen Amerikan presidentit ovat valituiksi tultuaan antaneet periksi ortodoksisille paineille, vaikka he vaalikampanjansa aikana ovat saattaneet esiintyä ortodoksian kriitikkoina¹¹. Ortodoksiset paineet ovat tyypillisesti yhdistelmä IMF:n neuvoja, ulkomaisten velkamarkkinoiden ja investoijien antamia signaaleja ja kotimaisten liikkeenharjoittajaeliittien uhkauksia olla investoimatta omassa maassaan, mikäli 'markkinoiden taikaa' ei kunnioitettaisi.

9. Poliittisen yhteisön globalisaatio

IMF:n kurinalaistava valta on esimerkki Walkerin (1993, 143) kuvaamasta ristiriidasta kansainvälistyvien, globalisoituvien ja universalisoituvien valtarakenteiden ja kansallisvaltioiden sisäisiin instituutioihin yhä kiinnittyvien osallistumisen, tilivelvollisuuden ja legitimaation prosessien välillä. Väitänkin, että valtarakenteiden globalisaatioprosessi on luomassa poikkikansallista poliittista yhteisöä, jonka sisällä on monia kansallisvaltioiden rajat lävistäviä autoritaarisia ja hierarkkisia päätöksentekoprosesseja. Riippuu tietysti »poliittisen yhteisön» käsitteen määrittelystä, voiko väitettäni pitää liioittelevana. Alustavana weberiläis-deutschilaisena määrittelynä voisi toimia esimerkiksi »yhteiskunnallinen ryhmä, jolla on poliittisesti merkittävä kommunikation prosessi, päätöksentekojärjestelmä, jonkin

¹¹ Perun Alberto Fujimori, Venezuelan Carlos Andres Pérez ja Argentiinan Carlos Menem ovat esimerkkejä siitä, kuinka epäortodoksisista presidenttiehdokkaista tulee ortodoksisia presidenttejä. Fujimorin entisen talousneuvonantajan kanssa käymissäni keskusteluissa on paljastunut, kuinka ortodoksian vastaisella kampanjalla valituksi tullut Fujimori päätyi ortodoksiaan käytyään luotokelpoisuutta määrittävien instituutioiden kanssa keskusteluja Washingtonissa.

verran pakkovallan koneistoa ja yleisesti levinneitä käyttäytymisnormeja» (vrt. Patomäki 1994). Poliittisen yhteisön tarkka määrittely jää tässä kuitenkin hieman avoimeksi, sillä globalisaatio-prosessi edellyttää käsitteen seikkaperäistä uudelleenarviointia. Joka tapauksessa lienee ilmeistä, että dikotomia ainoana todellisena poliittisena yhteisönä pidetyn kansallisvaltion ja vain utooppisena (tai dystooppisena) haihatteluna (tai varoitteluna) pidetyn maailmanlaajuisen yhteisön välillä on hahmotettava uudella tavalla. Nähdäkseni muutokset kansallisen ja globaalien välisen dikotomian molemmissa päässä murentavat dikotomian absoluuttisuutta. Toisaalta maailmanjärjestelmä on saamassa yhä enemmän poliittisyhteisöllisiä piirteitä, ja toisaalta kansallisvaltiot ovat menettämässä niitä.

Muotoutumassa olevalla globaalilla poliittisella yhteisöllä on monia samankaltaisuuksia mutta myös eroja kansallisvaltioiden sisällä olevien poliittisten yhteisöjen kanssa. Joitakin eroista voi pitää lähinnä aste-eroina, vaikkakin aste saattaa olla huomattava. On ilmeisesti yhä olemassa enemmän 'kansallista' kuin 'globaalia' kommunikaatiota. Silti maailmassa on yhä enemmän kommunikointia, joka lävistää kansallisvaltioiden rajoja, olipa kommunikaatio sitten IMF:n, CNN:n, Benettonin, tietokoneensa ääressä istuvan tokiolaisen pörssimeklararin tai ilkeitä kommentteja kaukana maansa ulkopuolella kirjoitetusta kirjasta lausuvan ajatollahin tuottamaa ja uusintamaa. Valtiovallan haltijoiden kyky kontrolloida kansallisten tilojensa läpi kulkevia informaatiovirtoja vähenee, ja niin vähenee myös yhteiskuntatieteilijöiden hämmästyttävän usein kirjaimellisesti ottaman kansalliseksi itsemääräämisoikeudeksi kutsutun legaalien fiktion uskottavuus.

Poliittisesti merkittävien kommunikaatioprosessien globalisaatio ei kuitenkaan tarkoita, että kansallisvaltiot olisivat väistämättä katoamassa tai muuttumassa, Luken (1993, 253) sanoin, »vain jatkuvien poikkikansallisten virtausten vaihtuviksi nimellisiksi naamioiksi». Kansallisvaltiot ovat todennäköisesti osa maailmaamme vielä pitkään, mutta valtioiden rajojen läpi risteilevät valtamekanismit kyseenalaistavat monissa poliittisen yhteisön määritelmässä olevan oletuksen keskitetystä päätöksentekojärjestelmästä. Päätöksenteko ei kenties ole yhtä keskitettyä globaalilla kuin kansallisella tasolla, mutta mihin kansallinen päätöksenteko oikein onkaan keskit-

tynyt? Vastaus riippuu tietysti maasta ja sektorista, mutta liiallisen yleistämisen uhallakin väitän, että ainakin talouspolitiikasta päätettäessä kansallinen päätöksenteko on pikemminkin fragmentoitumassa kuin keskittymässä. Esimerkiksi valuuttadiilerin modeemit lähettävät ja vastaanottavat päätöksiä, joilla voi usein olla ratkaisevampi vaikutus maan poliittiseen talouteen kuin parlamentin tekemillä päätöksillä.

'Postmoderni' johtopäätös olisi, että valta tehdä talouspoliittisia päätöksiä on ylipäänsä fragmentoitunut. Johtopäätös onkin osittain oikea, mutta samalla on kiinnitettävä huomio myös kahteen tärkeään päätösvaltaa keskittävään prosessiin. Ensinnäkin valtionhallinnon sisällä valtaa ollaan usein keskittämässä valtionvarainministeriöihin ja keskuspankkeihin, vaikkakin valtaa saattaa kokonaisuudessaan siirtyä valtionhallinnon ulkopuolelle. Toinen päätösvaltan keskittymisprosessi on ilmeinen, mikäli tarkastelemme globaaleja prosesseja ja mikäli tässä artikkelisani esittämäni analyysi pitää paikkansa. Liberaalin ortodoksian valtioparadoksista on siis sekä kansallinen että globaali versio.

Väkivaltakoneiston kontrollin näkökulmasta päätösvalta on yhä melkoisen keskittynyttä kansallisvaltiotasolle. Viimeaikaiset konfliktit esimerkiksi Irakissa ja Somaliassa osoittavat kuitenkin, että tärkeimmät sotilasvallan käyttäjät, kuten Yhdysvaltain presidentti, yrittävät usein saada 'maailmanyhteisöltä' ainakin muodollisen hyväksynnän sotilaallisille toimenpiteilleen. Näissä tapauksissa maailmanyhteisöä edustaa yleensä YK:n turvallisuusneuvosto, joka on hyvin vähäisen demokraattisen valvonnan alaisena. Yksi tekijä, joka saattaa poikkikansallistaa sotilaallista ulottuvuutta, on rintamalinjan käsitettä deterritorialisoivien terroristiryhmien toiminnan mahdollinen lisääntyminen. Ei ole lainkaan mahdotonta, että esimerkiksi Yhdysvalloissa tapahtuisi merkittävä terroristi-iskujen lisääntyminen seuraavien vuosikymmenten (vuosien? kuukausien?) aikana, ja että olisi yhä vaikeampaa kytkeä iskuja joihinkin tiettyihin kansallisvaltioihin.

On todennäköistä, että nykyiset kansallisvaltiot muistuttavat weberiläis-deutschilaista poliittisen yhteisön ideaalityyppiä enemmän kuin globaali yhteisö. Olen yrittänyt esittää joitakin perusteluja väitteelle, että aste-erot poliittisyhteisöllisyydessä ovat ainakin osittain vähenemässä. On kuitenkin myös eroja, joita ei voi pitää aste-eroi-

na. Yksi perusero on, että modernit kansallisvaltiot ovat muodostuneet interaktiossa muiden kansallisvaltioiden kanssa, kun taas muodostumassa olevalla globaalilla poliittisellä yhteisöllä ei ole itsensä kaltaisia vastineita. Tämän vuoksi maailmassa ei voi koskaan tarkkaan ottaen olla maailmanvaltiota. Muodostumassa olevan globaalien poliittisen yhteisön sisäpuolella ja ulkopuolella olevia tiloja on yhä vaikeampi paikantaa territoriaalisesti, minkä vuoksi kuulemme »historian lopun» ohella väitteitä myös »maantieteen lopusta» (ks. Held ja McGrew 1993, 268).

On esimerkiksi jossain määrin vakuuttavaa väittää, että Latinalaisen Amerikan hallitukset olivat vastaanottavaisempia 'sisäisille' paineille poiketa 'ulkoisesti määrätystä' liberaalista ortodoksiasta 1930-luvulla kuin 1980-luvulla. Tilanne on kuitenkin territoriaalisesti määriteltyä sisäiset/ulkoiset -jakoa monimutkaisempi, sillä yhteiskunnallisesti merkittävät paineet tulevat yhä enemmän deterritorialisoidusta tilasta, jota voi kuvata esimerkiksi Appadurain (1990, 259–299) termillä »finanssitila». Poikkikansallista finanssitilaa, jossa valuutat, osakkeet, futuurit ja obligatiot virtaavat ja aiheuttavat usein merkittäviä vallan vaikutuksia, ei voi helposti paikantaa minkään territoriaalisen alueen sisäiseksi tai ulkoiseksi. Ainoa territoriaalinen yksikkö, jonka sisään finanssitilan voi teoreettisesti sijoittaa ja jonka sisällä sitä voidaan ainakin periaatteessa valvoa demokraattisesti, on globaali yhteisö.

10. Johtopäätöksiä

Vuonna 1931 Edwin Kemmerer kuvaili roolinsa olevan »täsmälleen sama kuin lääkärin: annan reseptin ja hoidon. Jos potilas pitää niistä, hän sopeutuu ja noudattaa niitä. Jos ei, hän vain heittää ne ulos ikkunasta . . . En ole enempää kuin neuvonantaja.» (ks. Drake 1987, 15). 1930-luvulla Latinalaisen Amerikan maiden oli vielä mahdollista heittää liberaalin ortodoksian lääkkeet ulos ikkunasta. Sen sijaan 1980–1990-luvuilla lääkkeen nielemisestä kieltäytyminen on yleensä johtanut potilaan lentämiseen ulos ikkunasta, ja kuten apralaiset, sandinistit, fidelistit ja muut poikkeavat ovat havainneet, ei ole juuri minkäänlaista turvaverkkoa pehmentämässä törmäämistä ikkunan alla odottavaan maahan. Sen vuoksi on harhaanjohtavaa väittää, että Latinalaisen Amerikan hallitukset olisivat täysin vapaita ole-

maan hyväksymättä talouspoliittisia neuvoja IMF:ltä tai että IMF olisi vain 'yksityinen', 'neutraali' tai 'puhtaasti taloudellinen' neuvonantaja, joka on syytä pitää kaiken demokraattisen valvonnan ulottumattomissa. IMF:n ja velkaantuneen kolmasmaailmalaisen maan tyypillinen suhde ei ole kahden vapaaehtoisesti yksityisillä vapailla markkinoilla toimivan subjektin kohtaaminen vaan poliittinen side, jossa velkaantuneen maan toimintamahdollisuudet ovat hyvin rajoitetut. Suhde muistuttaa enemmänkin oligarkkisen maanomistajan suhdetta velkaantuneisiin maatyöläisiinsä, joiden on pakko totella isäntäänsä, koska he ovat velkaantuneet tämän omistamille kaupoille ja baareille, kuin taloustieteen oppikirjojen kuvaamaa ideaalista vapaamarkkinatilannetta.

IMF:llä on ilman muuta jossain määrin oikeus suojella resurssejaan, eikä ehdollisuus-periaate ole itsessään välttämättä yhteensopimaton demokraattisten periaatteiden kanssa. Onhan lainan myöntämisen legitimiä ehtona se, että laina maksetaan takaisin. IMF:n ehdollisuudessa ei kuitenkaan ole kyse vain lainojen takaisinmaksusta vaan lainaa ottaneiden maiden normalisatiosta ja kurinalaistamisesta. Kehitystaloustieteilijät käyvät kiivasta keskustelua siitä, missä määrin IMF:n asettama kuri auttaa velkaantuneita hallituksia saavuttamaan sellaisia enemmän tai vähemmän haluttuja päämääriä kuin talouskasvun lisääminen, köyhyden vähentäminen tai tehokas pankkilaitos. Tämän artikkelin tarkoitus ei ole missään nimessä väittää, että IMF:n kurinpito tuottaisi pelkästään tai edes enimmäkseen haitallisia tuloksia. Kysymys IMF:n toiminnan taloudellisesti mitatusta tehokkuudesta jää yksinkertaisesti kokonaan avoimeksi. On selvää, että IMF:n tarjoamien ohjelmien aiheuttamat positiiviset tai negatiiviset vaikutukset ovat kouriintuntuvampia kuin taivaan portit, joita kolonialistiset papit lupasivat tarjoamiaan uusia kirkollisia normeja omaksuneille tottelevaisille intiaaneille. Molemmat 'tarjoukset' tukeutuvat kuitenkin samankaltaiseen metafysiikan poliittiseen käyttöön ja ovat yhteensopimattomia demokraattisten periaatteiden kanssa.

Poliittisten rakenteiden globalisaatio ja IMF:n de facto poliittinen valta merkitsevät, että IMF:n kaksoispyhittäminen on todellakin ideologinen konstruktio siinä mielessä, että sen avulla piilotetaan ja peitetään vallankäyttöä. Se on kuitenkin

kin ideologinen myös mielessä, että sen avulla tuotetaan vallan vaikutuksia, joista globaalinn demokraattisten muutosten patoaminen on yksi poliittisesti tärkeä esimerkki. Olen yrittänyt osoittaa, että vallitsevat pyrkimykset peittää ristiriita yleisesti hyväksytyjen demokraattisten periaatteiden ja IMF:n epädemokraattisen hallinnon välillä ovat harhaanjohtavia. Poliittis-teoreettisesta näkökulmasta on vahvoja perusteita argumentoida, että ristiriita tulisi ratkaista joko IMF:n radikaalilla demokratisoinnilla tai sen nykyisen toiminnan lakkauttamisella, vaikkakin nykyisessä maailmantilanteessa tämä teoreettinen ja moraalinen välttämättömyys vaikuttaa kenties hyvin kaukaiselta mahdollisuudelta. Se on kuitenkin todellinen mahdollisuus.

VIIITTEET

- Amariglio Jack L. (1988): The Body, Economic Discourse, and Power: An Economist's Introduction to Foucault, *History of Political Economy*, vol. 20, no. 4, s. 583–614.
- Amin Samir (1989): *Eurocentrism*. New York: Monthly Review Press.
- Appadurai Arjun (1990): Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy, teoksessa Mike Featherstone (toim.), *Global Culture*. London, Sage, s. 295–310.
- Becker Gary (1993): Nobel Lecture: The Economic Way of Looking at Behavior, *Journal of Political Economy*, vol. 101, s. 385–409.
- Biersteker Thomas J. (1992): The "Triumph" of Neoclassical Economics in the Developing World: Policy Convergence and Bases of Governance in the International Economic Order, teoksessa James N. Rosenau and Ernst-Otto Czempiel (toim.), *Governance Without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 102–131.
- Branford Sue ja Bernardo Kucinski (1988): *The Debt Squads*. London: Zed Books.
- Brown Vivienne (1991): Signifying Voices. Reading the "Adam Smith Problem", *Economics and Philosophy*, vol. 7, s. 187–220.
- Cole Ken ym. (1991): *Why Economists Disagree. The Political Economy of Economics*. London, Longman.
- Cox Robert W. (1992): Global Perestroika, teoksessa Ralph Miliband ja Leo Panitch (toim.), *The Socialist Register*. London, The Merlin Press.
- Cox Robert W. (1987): Production, Power, and World Order. Social Forces in the Making of History. New York, Columbia University Press.
- Davis J. Ronnie (1990): Adam Smith on the Providential Reconciliation of Individual and Social Interests: Is Man Led by an Invisible Hand or Misled by a Sleight of Hand, *History of Political Economy*, vol. 22, no. 2, s. 341–352.
- De Soto Hernando (1989): An Interview, *International Health & Development*, March/April, s. 10–17.
- De Soto Hernando (1987): *El otro sendero*. Lima, Instituto Libertad y Democracia.
- Drake Paul W. (1989): Debt and Democracy in Latin America, 1920s–1980s, teoksessa Barbara Stallings and Robert Kaufman (toim.), *Debt and Democracy in Latin America*. Boulder, Westview, s. 38–59.
- Drake Paul W. (1987): *La Misión Kemmerer al Perú: Asesores e Inversionistas Norteamericanos Durante la Gran Depresión 1930–1933*, HISLA, no. 9, s. 3–39.
- Eagleton Terry (1991): *Ideology*. London, Verso.
- Eichengreen Barry (1989): House Calls of the Money Doctor: The Kemmerer Missions to Latin America, 1917–1931, teoksessa Guillermo Calvo ym. (toim.), *Debt, Stabilization, and Development*. Southampton, Basil Blackwell, s. 57–77.
- Escobar Arturo (1992): Planning, teoksessa Wolfgang Sachs (toim.), *The Development Dictionary*. London, Zed Books, s. 132–145.
- Escobar Arturo (1989): *Power and Visibility. The Invention and Management of Development in the Third World*. Ann Arbor, University Microfilms International.
- Esteva Gustavo (1992): Development, teoksessa Wolfgang Sachs (toim.), *The Development Dictionary*. London, Zed Books, s. 6–25.
- Evensky Jerry (1992): Ethics and the Classical Liberal Tradition in Economics, *History of Political Economy*, vol. 24, no. 1, s. 61–77.
- Finance and Development (1991): Augmenting the IMF's Resources. December, s. 26–29.
- Foucault Michel (1991): Politics and the Study of Discourse, teoksessa Graham Burchell ym. (toim.), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London, Harvester Wheatsheaf, s. 53–72.
- Foucault Michel (1989): *The Order of Things. An Archeology of the Human Sciences*. London, Routledge.
- Foucault Michel (1979): *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. London, Penguin Books.
- Friedman, Milton (1979): The Methodology of Positive Economics, teoksessa Frank Hahn and Martin Hollis (toim.), *Philosophy and Economic Theory*. Oxford, Oxford University Press, s. 18–35.
- Gerster Richard (1993): Proposals for Voting Reform within the International Monetary Fund. Unpublished.
- Gill Stephen (1993): Gramsci and Global Politics: Towards a Post-Hegemonic Research Agenda, teoksessa Gill (toim.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 1–18.
- Gold Joseph (1980): The Rule of Law in the International Monetary Fund. Washington D.C: The International Monetary Fund.
- Gordon Colin (1991): Governmental Rationality: An Introduction, teoksessa Graham Burchell ym. (toim.), *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. London, Harvester Wheatsheaf, s. 1–52.
- Gramsci Antonio (1971): *Selections from the Prison Notebooks*. New York, International Publishers.
- Haggard Stephan ja Robert R. Kaufman (1992): Intro-

- duction. Institutions and Economic Adjustment, teoksessa Stephan Haggard ja Robert R. Kaufman (toim.), *The Politics of Economic Adjustment*. Princeton: Princeton University Press, s. 3–37.
- Heilbroner Robert (1980): *The Worldly Philosophers*. London, Penguin Books.
- Held David ja Anthony McGrew (1993): Globalization and the Liberal Democratic State, *Government and Opposition*, vol. 28, no. 2, s. 261–268.
- Hinkelammert Franz (1981): *Las Armas Ideológicas de la Muerte*. San José, Editorial DEI.
- Hunt E. K. (1972): Economic Scholasticism and Capitalist Ideology, teoksessa E. K. Hunt ja Jesse G. Schwartz (toim.), *A Critique of Economic Theory*. Harmondsworth, Penguin Books, s. 186–194.
- International Monetary Fund (1992): Annual Report. Washington D.C., The International Monetary Fund.
- International Monetary Fund (1982): The International Monetary Fund: An Introduction. Washington D.C., The International Monetary Fund.
- Jordan Lisa ja Peter van Tuijl (1993): *Democratizing Global Power Relations: Steps Towards a Political Foundation for a Global NGO Campaign to Reshape the Bretton Woods Institutions*. Unpublished.
- Lehmann David (1990): *Democracy and Development in Latin America*. Cambridge, Polity Press.
- Livingston Steven G. (1992): The Politics of International Agenda-Setting: Reagan and North-South Relations, *International Studies Quarterly*, 36, s. 313–330.
- Luke Timothy W. (1993): Discourses of Disintegration, Texts of Transformation: Re-Reading Realism in the New World Order, *Alternatives*, vol. 18, s. 229–258.
- Miller Peter (1991): *Accounting and Objectivity: The Invention of Calculating Selves and Calculable Spaces*. Unpublished manuscript.
- Ohlin, Göran (1989): Comment [on Eichengreen], teoksessa Guillermo Calvo ym. (toim.), *Debt, Stabilization, and Development*. Southampton: Basil Blackwell, s. 78–79.
- Pastor Manuel Jr (1987): *The International Monetary Fund and Latin America. Economic Stabilization and Class Conflict*. Boulder, Westview Press.
- Patomäki Heikki (1994): How to Open up Public World Political Spaces: The Possibility of Republican World Politics, teoksessa Patomäki (toim.) *Peaceful Changes in World Politics*. Pinter, London. Forthcoming.
- Pion-Berlin David (1989): *The Ideology of State Terror. Economic Doctrine and Political Repression in Argentina and Peru*. Boulder, Lynne Rienner Publishers.
- Pratt J. Iain (1987): Alternative Views of Economy in Economic Anthropology, teoksessa John Clammer (toim.), *Beyond the New Economic Anthropology*. New York, St. Martin's Press, s. 8–44.
- Prebisch Raúl (1982): *El Capitalismo Periférico*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Quijano Anibal (1988): *Modernidad, Identidad y Utopía en América Latina*. Lima, Sociedad y Política.
- Ryan Michael (1982): *Marxism and Deconstruction. A Critical Articulation*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press.
- Santa Ana Julio de (1991): *La Práctica Económica Como Religión. Crítica Teológica a la Economía Política*. San José, Editorial DEI.
- Schumpeter Joseph A. (1954): *History of Economic Analysis*. London, George Allen ja Unwin Ltd.
- Sprout Ronald V. A. (1992): The Ideas of Prebisch, *CEPAL Review*, no. 46, s. 177–192.
- Shapiro Michael J. (1993): *Reading "Adam Smith". Desire, History and Value*. Newbury Park, Sage.
- Stallings Barbara (1992): International Influence on Economic Policy: Debt, Stabilization, and Structural Reform, teoksessa Stephan Haggard ja Robert R. Kaufman (toim.), *The Politics of Economic Adjustment*. Princeton, Princeton University Press, s. 41–88.
- Stallings Barbara (1987): *Banker to the Third World. U.S. Portfolio Investment in Latin America, 1900–1986*. Berkeley, University of California Press.
- Strange Susan (1988): *States and Markets*. London, Pinter Publishers.
- Sung Jung Mo (1991): *La Idolatría del Capital y la Muerte de los Pobres*. San José, Editorial DEI.
- Suter Christian (1989): Long Waves in the International Financial System: Debt-Default Cycles of Sovereign Borrowers, *Review*, vol. XII, no. 1, s. 1–50.
- Swedberg Richard (1986): The Doctrine of Economic Neutrality of the IMF and the World Bank, *Journal of Peace Research*, vol. 23, no. 4, s. 377–389.
- Teivainen Teivo (1991): Amerikan valloitus ja "toisen" kohtaamisen moraalit, *Tiede & Edistys* no. 4, s. 298–302.
- Teivainen Teivo (1992): Nationalismi, universalismi ja maailmanjärjestelmän tiedonpoliittiset valtamekanismit, *Rauhantutkimus* no. 3, s. 38–59.
- Tinker Tony (1985): *Paper Prophets. A Social Critique of Accounting*. London, Holt, Rinehart and Winston.
- Todorov Tzvetan (1984): *The Conquest of America. The Question of the Other*. New York, Harper and Row.
- Ugarteche Oscar (1986): *El Estado Deudor. Economía Política de la Deuda: Perú y Bolivia 1968–1984*. Lima, Instituto de Estudios Peruanos.
- Walker R. B. J. (1993): *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Wallerstein Immanuel (1991): *Unthinking Social Science. The Limits of Nineteenth-Century Paradigms*. Cambridge, Polity Press.
- Wendt Paul (1990): Comment [on Amariglio], in Warren Samuels (ed.), *Economics As Discourse. An Analysis of the Language of Economists*. Boston, Kluwer, s. 47–64.
- World Bank (1989): *World Development Report*. New York, New York University Press.